

תּוֹשַׁח אָדָר א. תּוֹשַׁח
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

FERDINAND I. DOBROTIVÝ

rakouský císař v letech 1835–1848, poslední korunovaný český král a král uherský.
(O udělení Ceny Ferdinanda Dobrotivého na rok 2014 čtěte na stranách 10–11.)

TRYZNA K 70. VÝROČÍ

Letos uplyne už sedmdesát let od výročí likvidace rodinného tábora v Osvětimi-Březince, ke které došlo 8. března a 10.–12. července 1944. Tento nacistický zločin představuje největší hromadné vraždy československých občanů v době druhé světové války. Prakticky všichni byli Židé. Tradiční tryzna na paměť obětí těchto tragických událostí se bude konat v neděli 9. března od 10.00 hodin v Pinkasově synagoze v Praze 1. Přijďte uctít jejich památku. *ti*

ZEMŘEL MILAN SCHULZ

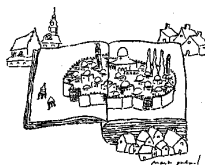
V lednu jsme se dozvěděli smutnou zprávu: zemřela další z výrazných osobností českého kulturního života, další z těch, kteří doma i z exilu pomáhali lidem získávat pravdivé a originálně formulované informace o stavu společnosti.

Novinář, dramatik, básník a literární kritik Milan Schulz se narodil v Praze v roce 1930. Za okupace byl nucen z rasových důvodů přerušit středoškolská studia, která dokončil po roce 1945, a poté vystudoval češtinu a ruštinu na FF UK. Jeho otec, Bedřich Schulz (1902–1945), autor kabaretních scének, operetních libret a filmových scénářů, válku nepřežil – zemřel v koncentračním táboře Kaufering. Po absolutoriu M. Schulz pracoval v redakci *Literárních novin*, 1959–1965 v divadle Semafor, 1968–69 byl redaktorem *Literárních listů* a *Listů*. V září 1969 emigroval do SRN a usadil se v Mnichově, kde získal místo v českém vysílání stanice Svobodná Evropa, především jako politický publicista a komentátor.

Psal postupně pro *Mladou frontu*, *Nový život*, *Květen*, *Hosta do domu*, *Plamen*, *Filmové a televizní noviny* aj.; v exilu publikoval fejetony a politické komentáře ve *Svědectví* (Paříž), *Proměnách* (New York), *Obrysu* (Mnichov) a *Listech* (Řím). Podílel se také na každoročních spisovatelských setkáních v západoněmeckém Frankenu. V roce 2012 vydal vzpomínky *Hledání ztraceného času aneb Co jsem nezapomněl*.

Jak napsal jeho redakční kolega R. Kubíčko: „Ve svém životě prošel velmi typickou peripetií od zapáleného komunisty po komunistu reformního až po aktivního emigranta, a pro své bývalé soudruhy nepřítel číslo jedna. Prošel všemi zákrutami české společnosti 20. století, a přestože to mnohde hrozilo havárií, odešel nakonec se ctí.“ Milan Schulz zemřel 20. ledna ve věku 84 let. *jd*

AKTUALITY

OZNAČOVÁNÍ OPUŠTĚNÝCH HROBŮ Z VÁLČNÝCH LET

V roce 2013 mohl být díky finanční podpoře Nadačního fondu obětem holocaustu z programu Obnova ve výši 200 tisíc Kč zahájen dlouhodobý projekt označování opuštěných hrobů v areálu Nového židovského hřbitova, který je součástí dlouhodobé koncepční péče o náhrobky společností Matana a.s.

V areálu hřbitova se na ploše 115 tisíc m² nachází okolo 25 000 pohřbených osob, z nichž více než 1600, jejichž úmrtí je datováno mezi lety 1939 a 1945, nemá místo svého posledního odpočinku žádným způsobem označeno. Lidé pohřbení v tomto období již v době svého úmrtí nemuseli mít příbuzné či rodinu nebo se jim na pořízení náhrobku v dané době nedostávalo finančních prostředků. Po válce se většina příbuzných z koncentračních táborů nevrátila a přeživší mnohdy neměli možnosti se o hroby příbuzných postarat.

Samotným obsahem projektu není jen výroba a instalace nového náhrobku či doplňování textů na náhrobcích stávajících, ale jedná se zároveň o velmi komplikované ověřování správnosti osobních dat pohřbených osob a jejich opakovanou kontrolu porovnáváním údajů z různých archivních zdrojů. S doplňováním jmen a dat na stávající náhrobky kromě toho často souvisí i nezbytné kamenické a restaurátorské zásahy či opravy dodatečně objevených částí náhrobků.

Péče o náhrobky všeobecně (opravy, vztyčování, restaurování, údržba) je odborně velmi náročný a dlouhodobý proces, kterému Židovská obec v Praze věnuje odpovídající pozornost a na jeho pokračování se každoročně snaží pamatovat i příslušnou položkou ve svém rozpočtu. Projekt označování opuštěných, neoznačených hrobů do této péče beze-

sporu patří. S ohledem na jeho mimořádný rozsah však lze dobu trvání odhadovat možná i na desítky let. Finančních prostředků se dlouhodobě nedostává a výhled do budoucna není v tomto ohledu příliš optimistický. Každý dar, dotace či příspěvek, ať už se jedná o granty a dotace od různých nadací či institucí nebo i dary jednotlivců, je proto cennou pomocí a vítaným přínosem.

S případnými dotazy nebo nabídkou pomoci se, prosím, obraťte na vedoucí technické správy Zuzanu Beránkovou, e-mail: sbh.sekretariat@matana.cz nebo na tel.: 226 235 211. *zb*

LETNÍ ŠKOLA

Centrum vizuální historie Malach upozorňuje na letní školu *Nationalism, Religion and Violence in Europe 2014* organizovanou Institutem mezinárodních studií FSV UK a International Hellenic University v Soluni. Letní škola, jež se bude konat v Praze od 23. června do 3. července 2014, si klade za cíl přispět ke studiu násilí jako oblasti bádání. Bude vedena mezinárodní skupinou odborníků z prestižních univerzit, jako je Oxford, New York University či London School of Economics, a je zaměřena na studenty a absolventy politologie, historie, sociologie, mezinárodních vztahů, mezinárodního práva, žurnalistiky a dalších příbuzných oborů. Letní školy se mohou účastnit studenti bakalářských, magisterských i doktorských studijních programů. Další informace na webu www.nrvsschool.fsv.cuni.cz nebo e-mailu malach@knihovna.mff.cuni.cz. *vb*

OBSAH

- EJC v Aténách... 3**
Sidry na tento měsíc 4–5
Proč je to pravda rozhovor s M. Ch. Thompsonem 6–7, 9
Zachránce Antonín Kalina 8
Hudba našich synagog 9
Cena Ferdinanda Dobrotivého pro Karla Holomka 10–11
Mladí lvi v kleci: výstava meziválečných výtvarníků v Liberci 12–14
Dějiny nebes a země v knize o Jeruzalému 15–17
O stěhování venkovských Židů 18
Rodina Kubínzkých a její náhrobky 19
Zemřel Ariel Šaron 20–21
Přehled tisku 22
Kalendárium 23
Kultura, zprávy, inzerce 24–27
Zprávy ze světa 28

„Tohle není výmarská republika a dnes nejsou třicátá léta minulého století. Žijeme v silné demokracii uprostřed sjednocené Evropy a rasismus a extremismus tu nemá místo,“ prohlásil řecký premiér Antonis Samaras na setkání s představiteli Evropského židovského kongresu. Přijetí se konalo na sklonku minulého roku v Aténách a předseda vlády tu obdržel i symbolickou cenu EJC Zlatý jeruzalémský navigátor. Řecko se od ledna ujímá půlročního předsednictví Evropské unie, a tak mělo toto setkání nejen symbolický význam.

Řecký premiér si ocenění rozhodně zaslouží. A to nejen kompas, který ukazuje

k Jeruzalému. Rozhodnutí, která vláda za jeho předsednictví učinila v posledních měsících, jsou v mnohém pozoruhodná. Ještě na jaře si na setkání Světového židovského kongresu v Soluni (viz *Rch* 4/2013) Samaras posteskl, že nemá možnost proti extremistům z neonacistické strany Zlatý úsvit nijak zakročit. To se však změnilo. O událostech v Řecku referovala všechna světová média, takže si jen připomeňme, že v září byl v Aténách ubodán levicový rapper Pavlos Fisas. To vyvolalo obrovské pohoršení veřejnosti. Jak se vzápětí ukázalo, vraždu spáchali právě příznivci Zlatého úsvitu, ale nejen to – telefonicky ji schválili straničtí funkcionáři. Teprve až tahle skutečnost umožnila řeckým úřadům zasáhnout. Stejně jako ve všech demokratických zemích, ani v Řecku nelze totiž nějaké politické uskupení zakázat jen proto, že zastává extremistické názory.

URÁŽKA V PŘÍMÉM PŘENOSU

Jak kdysi řekl Václav Klaus na setkání s evropskými rabíny, pokud je někdo antisemita, pak je proti všemu. A podobně je to i se Zlatým úsvitem. Začal „jen“ s používáním nacistických symbolů: řecký znak, nápadně připomínající černý hákový kříž na rudém poli, polovojenské jednotky v černých uniformách atd. V 90. letech se jeho příznivci počítali na několik desítek. Vše ale změnila mezinárodní situace. Vědělo se sice, že někteří členové Úsvitu byli zapleteni do masakru u srbské Srebrenice v roce 1995, ale nešlo to dokázat. Z okrajového uskupení, které v evropských volbách

v roce 1994 dostalo 0,1 procenta hlasů, se v průběhu několika let vytvořila politická strana, která má dnes v řeckém parlamentu 18 mandátů. Popularitu si mezi voliči, často neúnosně frustrovanými současnou ekonomickou krizí, vydobyla různými způsoby. Rozdávala šatstvo a jídlo „chudým“, poskytovala doprovod lidem v problémových čtvrtích, kde také organizovala demonstrace poukazující na kriminalitu cizinců. To

z pera Samarasovy vládní strany Nová demokracie na trestnost popírání holokaustu.

OBAVY

V Řecku dnes žije něco kolem pěti a půl tisíce Židů, největší komunity jsou v Aténách a v Soluni. Jak říká Benny Albalas, prezident Ústřední rady židovských obcí v Řecku, rok 2014 bude velmi důležitý. Pokud soudy propustí obviněné představitele Zlatého úsvitu, nesmírně to posílí jejich politický vliv. Již teď jsou namísto obav především z výsledků voleb do Evropského parlamentu v květnu letošního roku. Na

ÚSVIT, NEBO SOUMRAK? *Řecká zkušenost*

ostatně svědčí o možné provázanosti s podobnými stranami v jiných zemích, které používají stejné postupy, vzpomeňme jen na severní Čechy letos v létě. Antisemitský a neonacistický slovník je jen nechutným doprovodným jevem – daleko nebezpečnější jsou fyzické útoky na politické oponenty a aktivisty. Mluví o partaje Ilias Kasidiaris proslul fyzickým útokem na jednu poslankyni v televizní debatě.

Zdánlivá beztrestnost však skončila zmíněnou vraždou. Vzápětí bylo řeckou policií zadrženo 29 členů strany, včetně předsedy Nikolaose Michaloliakose a dalších tří poslanců. Hlavním bodem obžaloby je zločinné spiknutí, vražda a několik pokusů o vraždu, ale jde tu i o další kriminální delikty, od praní špinavých peněz až po obchody se zbraněmi. To, co by se jinde mohlo zdát účelové, se v případě Zlatého úsvitu a jeho minulosti jeví jako zcela pravděpodobné.

Ale jasno ještě není. Sám premiér připustil, že soudy, které s obžalovanými proběhnou, mohou dopadnout všelijak. Vláda nemá žádnou možnost, jak je ovlivnit, stejně jako neměla možnost příslušné osoby zatknout. To mohla udělat až policie na základě příkazu prokuratury. Ostatně – jak premiér podotkl – Řecko je skutečnou kolébkou demokracie a podle toho se všichni chovají.

Něco však mohla vláda přece jen udělat a také to udělala – iniciovala zákon, který byl následně schválen parlamentem helénské republiky a který zastavuje financování stran, podezřelých ze zapojení do organizovaného zločinu a terorismu. Zároveň půjde do parlamentu návrh

druhou stranu, vztahy mezi Izraelem a Řeckem se radikálně změnily k lepšímu a to má vliv i na celkovou atmosféru v zemi. Potvrzuje to i izraelský velvyslanec v Aténách Arje Mekele, když s nadsázkou říká, že před třemi lety nebyly v Řecku noviny, kde by ani jednou nevyšel antiizraelský článek, zatímco dnes nevyjdou ani jedny noviny, kde by chyběl článek proizraelský. Svou roli tu jistě hraje i nová ekonomická spolupráce obou zemí, zejména při jednáních o využití bohatých zásob zemního plynu ve Středozemním moři.

Obavy z nárůstu extremistických politických uskupení však nezaznívají jenom z Řecka. O situaci v Maďarsku, ne nepodobné té řecké, jsme již několikrát psali. Antisemitismus, xenofobie a extremismus se v současné době šíří celým kontinentem. Znepokojeni jsou v Belgii, Francii, ale také v Polsku, kde donedávna čelní představitelé židovské komunity ujišťovali o velmi přátelské atmosféře vůči Židům ze strany mladých Poláků. Dnes je to jinak a rozhodnutí Sejmu o zákazu rituální porážky je jen jednou z ilustrací.

Zmíněné evropské volby budou proto opravdu klíčové, a to nejen pro Řecko, Maďarsko či Francii a Polsko. Pokud do parlamentních lavic v Bruselu a Štrasburku přivedou extremisty z levé i pravé části politického spektra (o tom, že uspějí, už dnes nikdo nepochybuje, je jen otázkou v jaké míře), může to ve svém důsledku znamenat postupnou dezintegraci Evropské unie. A to bude teprve krize!

TOMÁŠ KRAUS

KI TISA (2M 30,11–34,35)

„Pošlu však před sebou posla, protože jsi tvrdošíjný lid a já nevystoupím v tvém nitru, abych tě cestou nezničil.“ (2M 33,3)

Ki tisa je nejvíce teologický oddíl Pěti knih. Zabývá se nejzávažnějšími problémy, které naše náboženství řeší: jaká je Boží odpovědnost za svět obecně a za Izrael zvláště? To je rozhodně jedna z nejobtížnějších otázek Bible. Takže: jak máme kapitolám 33 a 35, ústředním kapitolám naší sidry, rozumět?

Během morových ran a rozdělení Rákosového moře Izraelité určitě vnímali, jak Bohu leží jejich osud na srdci, vnímali jeho zájem i ochranu. Jeho blízkost cítili i na hoře Sinaj, když slyšeli, jak k nim promlouvá. Ale pak se ztratil, zmizel i sám Mojžíš – zdálo se, že ho pohltila jakási úžasná nadpřirozená izolace s Nejvyšším, a národ zůstal bez vůdce i bez Boží přítomnosti. Lidé propadli panice, vrátili se k hédonistickému a zkázonosnému modlářství egyptského zlatého telete. Židé ztratili svou oporu.

Pak přijali trest a chystají se pokračovat v cestě, mají však jeden, ale závažný požadavek: Přejí si, aby Hospodin vstoupil mezi ně, aby si už vždycky mohli být jisti jeho ochrannou přítomností. Chtějí žít ve světě, kde je vždycky vidět Boží podpora a soucit, ne v trýznivé nejistotě, v níž se Boží tvář neustále skrývá.

Hospodin jim už sdělil, že nejprve pro něj musí vytvořit svatyni, uzpůsobit svět tak, aby byl připraven na jeho přítomnost, a pak se „usadí v jejich nitru“. Slovy rabína z Kotzku: „Kde je Hospodin? Všude tam, kam ho vpustíte.“

Proto vysvětluje Bůh Mojžíšovi, mluvčímu svého národa, že přivede Izraelity do země, kterou jim dá: „Do země tekoucího mléka a medu a vyženu odtamtud Kenaánce, Emorejce, Chetity, Prizy, Chivity a Jevusejce. Pošlu však před sebou posla, protože jsi tvrdošíjný lid a já nevystoupím v tvém nitru, abych tě cestou nezničil.“ (2M 33,2–3)

To, že Hospodin neukáže svou tvář, je pro jejich dobro.

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Čas na to, abych pobýval mezi vámi, ještě nenastal, vysvětluje Hospodin. Je milující a milosrdný, ale má

Mark Podwal: *Hebrejský měsíc ijar.*

vysoké nároky – pokud by byl mezi námi a nemohl „nevidět“, musel by trestat stejně jako odměňovat. Jsme na tom lépe, když je Hospodin vždycky připravený zasáhnout a zabránit katastrofě, ale zůstává skrytý v oblacích.

Mojžíš naléhá dál: „Jak jinak, než že s námi půjdeš, se dá poznat, že jsme já a tvůj lid nalezli přízeň v očích tvých a jsme, já a můj lid, odlišní ode všech národů, které jsou na povrchu země?“ (3M 33,16) Ale Hospodin neustoupí. Ano, odhalí své „cesty“, po nichž si přeje, aby Izraelité kráčeli, a prostřednictvím božské Tóry jim bude ukazovat, jak chce, aby žili. Pošle jim vůdce, proroky, učitele a gene-

rály, aby je vedli správným směrem. Ale musejí je následovat, aniž by viděli Boží tvář nebo měli Boha mezi sebou, a to až do té doby, kdy dospějí a převezmou odpovědnost za své činy.

Ze svého postavení „za scénou“ jednal Hospodin velmi aktivně během biblického období, když byli Izraelité v Egyptě a po většinu období prvního království – koneckonců židovský národ byl ještě v plenkách. Přístup se změnil za druhého království, a především v naší době – Hospodin chce, abychom iniciativu převzali my sami, abychom na své cestě k vykoupení hráli ústřední roli. Stále však platí jeho slib, že pokud opravdu toužíme po spravedlivém životě, on nám pomůže.

VAJAKHEL (2M 35,1–38,20)

„A ať mi udělají svatyni a usadím se v jejich nitru!“

Hospodinovy příkazy týkající se stavby svatyně a toho, jak se má svatostánek vybavit a jak mají být oblečení kněží, jsou skutečně neuvěřitelně podrobné a propracované. Nejprve si je čteme v této sidře, a poté znovu, když je Izraelité provádějí, tedy v oddílech Truma a Tecave. Jestliže si stavba svatyně zasloužila takovou pozornost, musela být nadevše důležitá. Ale proč?

Selský rozum napovídá – a všechna stará i nová náboženství tomu odpovídají –, že pokud Hospodin stvořil svět, v němž žijeme, to nejmenší, co pro něj na oplátku můžeme udělat my, je vytvořit mu důstojný příbytek, v němž by mohl pobývat na zemi.

Jenže biblický úryvek na konci oddílu Tecave naznačuje něco jiného: „A budu se tam (ve stanu setkání) setkávat se syny Jisraele a stan bude posvěcován mým majestátem. Posvětim stan setkání a oltář i Aharona a jeho syny posvětim k výkonu kněžského úřadu přede mnou. A usidlím se uvnitř synů Jisraele a budu jim Bohem. Poznají, že já jsem Hospodin, jejich Bůh, jenž je vyvedl ze země Micrajim, abych se usídlil uvnitř nich, já Hospodin, jejich Bůh!“ (2M 29,43–46)

Povšimněte si, že Hospodinovo místo je uvnitř židovského národa, ni-

koli ve svatyni. To ostatně říká i úvodní verš posledních pěti kapitol Druhé knihy: „A ať mi udělají svatyni a usadím se v jejich nitru!“ Ale co to znamená? Copak Bůh může vstoupit do fyzické bytosti a pobývat mezi lidmi? „Vtělí“ se Hospodin do židovského národa? Neblíží se to nebezpečně křesťanství a pojetí Boha v lidské podobě, jež judaismus považuje za kacířství?

Vraťme se k velké písni z doby rozdělení Rákosového moře, v němž Egypťané utonuli a Židé byli zachráněni. Hebrejci tehdy zpívali: „Hospodin je mou mocí i zpěvem mým, stal se mým pomocníkem! Je mým Bohem (ve-anvehu), jeho budu chválit, je to bůh otců, jej budu vyzvedat!“ (2M, 15,2)

Jedno slovo tohoto verše se těžko překládá. Targum ho vnímá jako „To je můj Bůh a postavím mu svatyni“ – pravděpodobně proto, aby mohl žít na zemi (příčemž tento nápad jsme již dříve odmítli). Raši se domnívá, že kořen slova ve-anvehu je „noj“, což znamená krásný: „To je můj Bůh, budu ho velebit/krásnit svými melodickými modlitbami“ – nebo, jak tvrdí další – „Budu ho velebit/krásnit tím, že budu velebit jeho příkazy“, tedy tím, že budu nosit jeho nádherný talit a tfilin, že krásně ozdobím suku.

Jeden talmudista šikovně rozdělil obtížné slovo na dvě – „ani vehu“, já a on. „To je můj Bůh a já budu dělat to co on“ – tak by zněl výklad. „Jako on krmí hladové, tak i já, jako on šatí nahé, tak budu činit já.“ Nejlépe verš zřejmě interpretuje rabi Samson Raphael Hirsch: „To je můj Bůh a já se stanu jeho domem; vynasnažím se vyjadřovat jeho vůli v každém slově, které pronesu, a v každém činu, jež vykonám.“

Takže Bible nás neučí, že Hospodin nabývá fyzické podoby; jen tvrdí, že pokud člověk nebo celý národ vyjadřuje Boží vůli, je to stejné, jako by mezi nimi Bůh pobýval, jako by žil „v jejich nitru“.

(Z komentářů rabína Šlomo Riskina přeložila A. Marxová. Biblické citáty jsou převzaty z překladu rabína E. Sidona.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – únor 2014

Staronová synagoga

31. 1.	pátek	1. den Roš chodeš adar I. večerní bohoslužba	16.36 hodin
1. 2.	sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ TRUMA 2M 25,1–27,19 mf: 4M 28,9–15 hf: Iz 66,1–24 mincha konec šabatu	16.20 hodin 17.48 hodin
7. 2.	pátek	večerní bohoslužba	16.48 hodin
8. 2.	sobota	TECAVE 2M 27,20–30,10 hf: Ez 43,10–27 mincha konec šabatu	16.30 hodin 17.59 hodin
13. 2.	čtvrtek	předvečer Purim katan	17.00 hodin
14. 2.	pátek	PURIM KATAN večerní bohoslužba	17.00 hodin
15. 2.	sobota	SUŠAN PURIM KATAN KI TISA 2M 30,11–34,35 hf: 1Kr 18,1–39 mincha konec šabatu	16.40 hodin 18.10 hodin
21. 2.	pátek	večerní bohoslužba	17.12 hodin
22. 2.	sobota	VAJAKHEL 2M 35,1–38,20 hf: 1Kr 7,40–50 mincha konec šabatu	16.50 hodin 18.21 hodin
28. 2.	pátek	večerní bohoslužba	17.24 hodin
1. 3.	sobota	ŠABAT ŠKALIM PEKUDEJ 2M 38,21–40,38 mf: 2M 30,12–15 hf: 2Kr 12,1–17 mincha konec šabatu, předvečer Roš chodeš adar II. V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.	17.00 hodin 18.32 hodin

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 7. 2. v 16.48 hodin
a 21. 2. v 17.12 hodin.*

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1)

*Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.
Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin,
četba siduru každou středu od 18.30 hodin,
židovská filosofie a mystika každou středu od 19.45 hodin.*

PROTOŽE JE TO PRAVDA

Rozhovor s americkým literárním vědcem M. Ch. Thompsonem

MARK CHRISTIAN THOMPSON se narodil roku 1970 v New Yorku. Roku 2001 získal na New York University doktorát v oboru komparativní literatury, posléze vyučoval na Illinoiské univerzitě, kde vedl především kurzy afroamerické literatury 19. a 20. století, a dnes působí jako profesor na Johns Hopkins University. K jeho dalším akademickým zájmům patří politická teorie, psychoanalýza, evropský modernismus a vztahy mezi afroamerickou kulturou a evropským myšlením. V roce 2008 přednášel po jeden semestr také na FF UK v Praze.

Je autorem publikace *Černošské fašismy: afroamerická literatura a kultura mezi válkami*, kterou mu roku 2007 vydalo nakladatelství Virginské univerzity, a v rukopise má připravený neméně zajímavý a značně provokativní titul *Kafkovo blues*.

Jak se píše na obálce knihy *Černošské fašismy*, její autor odporuje všeobecně přijímanému názoru o hlavních trendech v moderní afroamerické literatuře a intelektuální historii. Poukazuje totiž na fakt, že generace afroamerických spisovatelů 30. let, tj. doby velké hospodářské krize, nebyla výhradně levicová.

Konstatuje se, že cílem jeho výzkumu rozhodně není zpochybnit úspěchy černošských marxistů ve 20. letech ani nijak naznačovat, že by Afroameričané zakládali fašistické politické organizace. Autoři, které zkoumá, navíc ani v nejmenším nepodporovali myšlenku genocidy a nechtěli vyjádřit spojenectví ani s Itálií, ani s Německem. Nicméně jisté prvky fašistické ideologie chtěli využít: ovšem pouze proto, aby vybudovali radikální, revoluční černošský národ.

Každý z nich přitom pracoval s vlastní specificky černošskou formou generického fašismu (odtud také plurál v názvu knihy). Generický fašismus se přitom zcela v duchu současných vědeckých debat definuje – oproti pojmu historický fašismus – následujícími rysy: masovou mobilizací a militarizací, kladným hodnocením násilí a vůlí jej použít, důrazem na maskulinní princip, autoritářstvím charismatického vůdce a vyhledáváním symbolů s mytologickými rozměry. Zároveň však platí, že vybraní spisovatelé tehdy reagovali na aktuální společenskou

situaci, kterou pro ně představovaly především tři události: italská invaze do Etiopie, konec americké okupace Haiti a rasové bouře v Harlemu.

Etiopie pro Afroameričany představovala zemi s bohatou kulturní tradicí, která je zmíněna také v Žalmech (68,31), zemi, která byla schopna ve druhé polovině 19. století úspěšně vzdorovat evropským dobyvatelům. Italská invaze v Afroameričanech tudíž vzbudila silné panafrické cítění, a jelikož jim americká vláda odvolávající se na neutralitu za-

Autoportrét M. Ch. Thompsona.

bránila v přímých bojích, nezřídka napadali Američany italského původu (hlavně v Harlemu).

Podobně hrdinské místo pak zaujímal v afroamerické představitelství Haiti jakožto ostrov, na němž proběhla úspěšná vzpoura otroků a následně založení černošské republiky. Poté co v roce 1934 skončila americká okupace Haiti, se sláva tudíž začala automaticky přenášet i na autoritářský režim prezidenta Stenia Vincenta, který se ovšem přijetím ústavy z roku 1935 stal až jakýmsi monarchou s neomezenými pravomocemi.

A konečně rasové nepokoje v Harlemu začaly roku 1934 bojkotem obchodů, které nezaměstnávaly Afroameričany, nicméně záhy došlo k násilným střetům, a to zejména díky antisemitské rétorice Sufiho Abdula Hamida, kterému se nebezpečně přezdívalo černý Hitler. Také o okolnostech vydání knihy a reakci na ni hovoří autor v následujícím rozhovoru.

Jak jste, pane Thompson, hledal pro Černošské fašismy nakladatele?

Nevím, jaká je praxe v České republice, ale ve Spojených státech si každé univerzitní nakladatelství vyžádá na rukopis dva posudky od renomovaných odborníků. Posudky jsou anonymní, a když mi je několik nakladatelství, která mě odmítla, poskytlo k nahlédnutí, byl jsem překvapený, v jak osobním – a někdy až urážlivém – duchu se nesly. K tomu mohu dodat jednu až anekdotickou historku. Před lety jsem o fašismu a černošském vůdci Marcusi Garveym přednášel na jedné nejméně prestižní americké univerzitě a v následné diskusi se jeden opět nejmenovaný slavný profesor ozval s tím, že sice všemu tomu, co ode mě slyšel, nemá problém věřit, že připouští, že to tak mohlo být a patrně i bylo, ale že nechápe, proč bych o něčem takovém chtěl psát. A já odpověděl, že proto, že je to pravda – což svědčí o tom, jak jsem byl tehdy akademicky naivní. Nakonec jsem ale měl na osvěcené posudky i nakladatelství štěstí.

S jakým ohlasem se vaše studie zatím setkala?

Víc než chladným – až na pár výjimek se jí odborné kruhy rozhodly jednoduše ignorovat. Což je situace ne nepodobná třeba způsobu, jakým se v akademickém prostředí vyučují díla velkých modernistických básníků Ezry Pounda a T. S. Eliota. Jejich antisemitismus a rasismus se bere jako separátní věc, třebaže do značné míry spoluutvářel jejich umělecký program a prostupuje celou jejich tvorbou, a přestože byla na toto téma napsána řada vynikajících, leč opět nijak vlivných analýz. Dělá se to zcela běžně a nikdo se nad tím příliš nepozastavuje, ačkoli je to intelektuálně a potažmo i morálně mírně řečeno nepoctivé.

Vaše druhá kniha se bude jmenovat Kafkovo blues. Co jste chtěl tím titulem vyjádřit?

Je to slovní hříčka, protože blues tu má dvojitý význam: zaprvé označuje hudbu, kterou sice Kafka úplně přesně neposlouchal, ale je to termín, který evokuje afroamerickou kulturu, a zadruhé tu narážím na stereotypní představu o Kafkovi coby depresivním jedinci, která sice taky není úplně přesná, ale je obecně přijímaná.

Jakou afroamerickou hudbu tedy Kafka vlastně poslouchal?

Kafka znal ragtime, který se tehdy hrál také v pražských kabaretech, a ragtime se dnes vnímá jako jakýsi protojazz, který se sám o sobě tak, jak jej známe třeba od Louise Armstronga, začal vyvíjet až ve 20. letech 20. století. Ragtime je tedy jakási raná forma jazzu, která obsahovala také lidové i klasické prvky a většinou se vnímá jako afroamerická hudba, třebaže už od počátku do ní, a to připouštějí skoro všechny muzikologické autority, pronikaly i neafroamerické prvky. Třeba též židovské: kupříkladu v New Yorku totiž tehdy žili Afroameričané a Židé ne sice spolu, ale rozhodně vedle sebe, a kulturně se navzájem hodně inspirovali. Nepředstavoval bych si a ani bych po nikom nechtěl, aby si představoval, že Židé a Afroameričané seděli u jednoho stolu a diskutovali o tom, jak se bude jejich hudba vyvíjet, ale poslouchali se navzájem a mnohé z kultury toho druhého taky přebírali. Což je důležité mimo jiné i pro vývoj jidiš divadla v New Yorku na přelomu 19. a 20. století, divadla, které pak putuje zpět do Evropy a ovlivní zase i Kafka.

Jak jste se dostal ke své interpretaci díla Franze Kafky? A navazujete na nějaké předchozí studie?

Abych byl upřímný, nebylo na co navazovat: s výjimkou těch několika prací, které zmiňuji, že na konci nedokončené prózy, kterou dnes známe jako *Ameriku*, její protagonista prohlašuje, když je tázán, jak že se jmenuje – a říká to anglicky v německy psaném textu – „Negro“. Žádný kritik se tu ale nepustil do hlubší analýzy, všichni to spíš chápali jako kuriozitu, kdežto já se k tomu dostal ze dvou důvodů. Především proto, že jsem osobnostně předurčen k tomu, abych takové věci hledal, a taky proto, že se hodně zajímám o modernismus počátku 20. století a roli, jakou v něm sehrál primitivismus a africké umění. A jakmile jsem si to dal dohromady, jasně mi vyplynulo, že je téměř nemožné, aby se Kafka nezajímal o to, co se dnes nazývá tím černým, tím jiným.

Když už jste to zmínil, nakolik vaši akademickou práci ovlivnil fakt, že i vy sám patříte k rasové menšině? A je to vůbec relevantní otázka?

Mezi akademiky to asi nebude oblíbená odpověď, ale já si myslím, že veškerá literární kritika je skrytá autobiografie v tom slova smyslu, že profesní zájmy všech lze vystopovat zpět k něčemu osobnímu, at

už si to přiznáváme nebo ne. Jsem přesvědčený, že nic takového jako čistě intelektuální zájem neexistuje. Já sám jsem potomkem dvou ras. Moje italská matka se do USA přistěhovala ze Sicílie, když jí bylo patnáct let, zatímco můj otec je Afroameričan, a já se tomu nikdy nepokoušel uniknout. Když tedy něco čtu, stále hledám a nacházím v textech prvky, které by třeba akademici jednoznačně německého původu nehledali a nenašli.

Jaká témata v *Kafkově blues* rozebíráte?

Soustředil jsem se na téma psaní, tj. co to znamená psát a být spisovatelem, na sexualitu a na rodinu, tady zejména na vztah mezi synem a otcem, tj. Hermanem Kafkou, a jak se tato tři témata v *Kafkově díle* střetávají v jediném okamžiku: v Novém světě s jeho otroctvím a černošskou hudbou. Jinými slovy jak si tyto vztahy a napětí představoval Kafka ze své pozice – tedy z pozice někoho, kdo sám sebe vnímal jako zotročeného člověka.

Hledal byste v *Kafkově díle* i nějaké afroamerické vlivy co do formy?

Tady bych toho asi moc nenašel, a to hlavně proto, že Kafka nijak programově primitivismus neaplikoval – nikdy se nesnažil napodobit africké umění nebo mluvu tak jako například Gertrude Steinová, která se chvíli pokoušela psát jako by afroamerickou angličtinou, což samozřejmě dopadlo strašně. O žádná formální nebo stylistická představení se Kafka prostě nepokoušel, zajímala ho témata. Použil některé klíčové obrazy pro otroky a otroctví jako Noemovo opilství a jeho následky a chtěl je převést v obrazy zachycující umělecké, mezilidské a společenské konflikty.

Uvedl byste, prosím, nějaký třeba i prvoplánový příklad?

Naprosto zřejmou scénou jsem našel hned v přelomové povídce *Ortel*, v níž se otec objeví pouze v županu a spodním prádle a způsobí tak problém, neboť se odhalí. Jasně ji lze interpretovat jako scénu perverze či nahoty mezi otcem a synem – i když otec není opilý, ale pouze jakoby opilý, třebaže nepožil žádné prášky ani alkohol. A jeho kletba na konci, tj. „Odsuzuji tě teď k smrti utopením“, je vlastně reflexí dalších biblických příběhů včetně dalšího příběhu o Noemovi, tj. příběhu o potopě, přičemž zároveň odkazuje na Cháma, jehož potomci tmavé pleti byli odsouzeni k otroctví.

Pokud se v USA hovoří o otrocích a literatuře, v prvé řadě se každému vypraví takzvaná vyprávění otroků.

To, zdali Kafka nějaká vyprávění otroků sám četl, s určitostí nevíme, ale je vysoce pravděpodobné, že když se připravoval na svoji *Ameriku*, četl alespoň o tom, jak vypadají. A v každém případě mohu prohlásit, že jeho povídka *Zpráva pro jistou akademii* strukturu klasického vyprávění otroka kopíruje až nápadně přesně. Každé vyprávění otroka totiž obsahuje scénu zachycující buď idylický život v Africe, nebo alespoň běžný život v USA, po níž následuje scéna zotročení, scéna dehumanizace a násilí, a posléze scéna rozhodnutí vymanit se z této situace a stát se svobodným člověkem. Pak následuje popis provedení plánu a co se stalo pak, tj. vyústění celého příběhu včetně toho, jak poté bývalý otrok svůj životaběh sepsal – nebo to někomu, kdo to za něj sepsal, nadiktoval či vyprávěl. A zrovna tyto prvky máme i v *Kafkově* povídce: kdesi v Africe je náš lidoop zajat jistým řetězcem zoologických zahrad, v nichž je pak dehumanizován, třebaže si zároveň začíná uvědomovat, co to znamená být lidský. A pak se vydá na cestu – ale to už riskuju, že bych se pustil do přednášky.

Nějakou dobu jste žil ve Francii, v Německu i v České republice. Jak by tyto státy dopadly, kdybyste je chtěl srovnat co do skutečné, a nikoli jen proklamované multikulturní společnosti?

Odpověď už od počátku zůjím v tom slova smyslu, že hovořit mohu pouze z černošské perspektivy – a tak třeba netuším, jak se v Německu žije Turkům. A dále musím konstatovat, že nemohu hovořit o celých zemích, ale jen městech. Ideálu multikultury by tak nejbliž byla Paříž, čímž netvrdím, že v ní neexistuje rasismus, protože ten tam zřetelně je, ale zároveň přímo v centru žije velká černošská populace – stejně jako v Marseille. V jiných francouzských městech tomu tak ale není a jako tzv. barevný bych se v nich ocitl v úplně jiné situaci. V Německu se podle mě uměle udržuje víra, že lidé žijí v multikulturní společnosti, ale já to zažil pouze ve vztahu k turecké menšině. Co do černošské menšiny jsem si po pravdě v posledních dvaceti letech spíše všiml, že rasismus je na vzestupu – a to hlavně mezi mládeží.

(pokračování na str. 9)

ZACHRÁNCE

Třebíčský rodák A. Kalina získal titul Spravedlivý mezi národy

Jeruzalémský památník obětí a hrdinů šoa Jad vašem zatím udělil titul Spravedlivý mezi národy 109 lidem z bývalého Československa. Připomeňme, že toto ocenění památník předává od roku 1953 a že jej mohou získat jen Nežidé, kteří za války riskovali vlastní život a nezištně pomáhali ohroženým židovským spoluobčanům. Na titul nemají nárok ti, kdo sice Židům pomohli, ale současně ublížili někomu jinému.

Posledním Čechem, který titul získal, je Antonín Kalina z Třebíče. Spravedlivým byl prohlášen in memoriam roku 2012 a jeho příběh je nanejvýš zajímavý. Kalina totiž s pomocí spoluvězňů zachránil na konci války v Buchenwaldu přes 900 většinou židovských dětí.

BLOK 66

Antonín Kalina se narodil v roce 1902 v Třebíči, jeho otec byl ševcem a rodina měla dvanáct dětí. Když bylo Antonínovi 21 let, vstoupil do komunistické stra-

Děti z Buchenwaldu před odjezdem z osvobozeného tábora. Foto archiv.

ny, kde se dost angažoval. Za svou činnost byl 1. září 1939 zatčen a po měsíci věznění v koncentračním táboře Dachau převezen do Buchenwaldu, kde strávil dalších téměř pět let. Po vzniku odbojové komunistické skupiny se okamžitě stal jejím aktivním členem.

V posledních měsících války, kdy německá armáda ustupovala na všech frontách, byla nařizována likvidace táborů na východě. Vězni se museli vydat, často pěšky, směrem na západ. Do Buchenwaldu tak dorazilo na sto tisíc nových vězňů, většinou Židů, a mezi nimi byla

i spousta dětí, chlapců ve věku 12 až 16 let.

Buchenwald se od jiných koncentračních táborů odlišoval vnitřní hierarchií: Jelikož Němci chod tábora sami nezvládali (a navíc se báli infekčních nemocí), do klíčových pozic blokových starších i dalších důležitějších funkcí jmenovali komunisty, z nichž mnozí byli v Buchenwaldu vězněni již několik let. A právě toto výsadní postavení komunistů v táboře (jež kritizovala a na něž tvrdě doplátila řada nekomunistických vězňů) dětem

v tomto případě zachránilo život. V prosinci 1944 odbojáři zařídili, že Kalina byl jmenován starším Bloku 66 v tzv. malém táboře, navíc v karanténní zóně, kam esesáci nechodili. Brzy nato začal Kalina s jejich pomocí shromažďovat děti a mladistvé z celého tábora a umísťovat je do tohoto „kinderbloku“. Postavení a kontaktů s odbojem využil k tomu, aby zlepšil životní podmínky mladých vězňů, získal pro ně více jídla, ke sčítání mohli nastupovat uvnitř baráku a ne venku na mraze atd. Snažil se, a celkem úspěšně, chránit děti před hrozbami života v táboře.

JEDINÝ KÁPO, KTERÉHO NESLI NA RAMENOU

Čtyři ze zachráněných chlapců (Naftali First, nar. v Bratislavě, nyní Izrael; Alex Moskovic, nar. v Sobrancích, nyní USA; Pavel Kohn, nar. v Praze, žije v Německu, a Lazar Laszló, nar. v Rumunsku, žije v Izraeli) vzpomínají na poměry v Kalinově oddělení v americkém dokumentárním filmu *Kinderblock 66, návrat do Buchenwaldu* (režie Rob Cohen). Mluví o tom, že nemuseli pracovat, že směli zůstat uvnitř bloku, povídat si, hrát si, občas se i učit,

a dokonce zpívat. Kalina a jeho pomocník Jindřich Flusser měnili dětem jména, aby nezněla židovsky a aby chlapci nemuseli nosit žlutý trojúhelník. Když esesáci hledali Židy, aby je vyhnali na pochody smrti, Kalina vyvěsil na dveře bloku nápis „Tyfus“ nebo jednoduše prohlásil, že on na svém bloku „žádné Židy nemá“.

Antonín Kalina. Foto archiv.

Desátého dubna 1945 přišel rozkaz evakuovat Blok 66. Všichni Židé se měli shromáždit na centrálním seřadišti. Zanedlouho poté se však rozezněla siréna a bylo možné zahlédnout spojenecká letadla přelétávající nad táborem. Kalina využil této příležitosti a přikázal dětem, aby rychle běžely zpátky do baráku a zůstaly

tam. Tábor byl osvobozen druhý den a životy asi 900 dětí z Bloku 66 byly zachráněny. Když byl tábor osvobozen, vynesli „Tonyho“ jeho bývalí svěřenci na ramenou. „Byl to snad jediný kápo, kterého nesli na ramenou,“ komentuje to ve filmu historik.

TISÍCKRÁT

Proč se Kalina, který zemřel roku 1990, uznání nedočkal? Důvodů je více: chlapci se po válce rozešli do všech koutů světa, a ačkoli věděli, kdo jim pomohl, vzpomínky na nejhorší léta života se snažili spíše vytěsnit. Nominální proces začal běžet naplno až na základě zmíněného dokumentu, který vznikl roku 2010. Tehdy se v Buchenwaldu sešli bývalí vězni při příležitosti 65. výročí osvobození tábora. Důvodem k tak opožděnému uznání mohl být i samotný Kalina: Z Třebíče se přestěhoval do Prahy a pracoval na ministerstvu lehkého průmyslu, roku 1968 odešel do důchodu, až do smrti zůstal přesvědčeným komunistou. O veřejné uznání zřejmě nikdy neusiloval a kontakty s bývalými svěřenci žijícími v Izraeli a na Západě, či dokonce ocenění přímo z Izraele by mu v době totality mohly jen uškodit. Každopádně tento drobný, hubený muž, zachycený v dokumentu v záběrech z roku 1988, nevypadal, že by se nad sebou nějak dojímal. Na otázku, kolikrát nasazoval za války život, jen ledabyle mávl rukou a odpověděl: „Tisíckrát.“

(am)

HUDBA NAŠICH SYNAGOG

Nusach, tradice synagogálních nápěvů

Od časů Chrámu, Bejt hamikdaš, byly srdcem naší modlitby hudba a píseň. Babylonský Talmud (traktát Berachot, 26a) říká, že *tefilot keneged temidim tiknum*, modlitby byly ustanoveny místo každodenních obětí. Mišna (traktát Tamid 7,3) uvádí, že až na výjimky většinu *korbanot*, chrámových obětí, doprovázela hudba a píseň, které zpívali levité.

Jako Židé máme jedinečnou pokladnici tradice, již nám předaly předchozí generace. Patří k ní i tradice synagogálních nápěvů, kterou nazýváme *nusach*. Pojem *nusach* v našem kontextu odkazuje především k prastarým melodiím, na které se zpívají určité modlitby. Tyto melodie získaly díky své vznešené kráse a starobylému původu postavení *keduša*, svatosti. Rabi Elazar z Wormsu (1160–1237), autor díla *Rokeach*, dohledal stopy *nusachu* až k rabi Šemuelovi ha-Nasi (773), který pocházel z Babylonie.

MI-SINAJ

Určité nápěvy, které při bohoslužbě užíváme, vešly ve zná-

most jako *mi-Sinaj* (ze Sinaje); pohlíží se na ně, jako by byly darovány na Sinaji. Tak prastará je tradice s nimi spojená.

Rabi Jaakov Molin z Mohuče (známý jako Maharil) žil ve 14. století a sám působil jako *chazan*. Uvědomoval si, jaký význam má melodie pro modlitbu. V jeho době se některé židovské obce začaly od tradičního *nusachu* odklánět. Aby tomu zabránil, „posvětil“ Maharil přes padesát nápěvů, které označil jako „*mi-Sinaj*“. Modlíme se je během celého roku, především během *jamim nora-im* a jejich melodie nelze vzhledem k označení „*mi-Sinaj*“ měnit. Ostatně, z Maharilova díla *Sefer minhagim* vycházel sám Moses Isserles, Rema, při aškenázské redakci *Šulchan aruch*.

Jaké melodie mají status svatosti ze Sinaje?

Například melodie k večerní bohoslužbě o Vysokých svátcích; k modlitbě

ha-Melech při ranní bohoslužbě na Roš ha-šana, k Alejnu z *musafu* o Roš ha-šana a na Jom kipur; ke kadiši před modlitbou za déšť a rosu; patří sem také Avoda v *musafu* na Jom kipur.

MELODIE A NÁLADA

Jestliže zajdete do synagogy několikrát do roka, povšimnete si díky melodiím, jak se mění nálada a atmosféra. Během „tří týdnů“ – mezi 17. tamuzem a 9. avem – je hudba vážná a zarmoucená, melodie na Vysoké svátky znějí majestátně, jako by doprovázely korunovací krále, a hudba na poutní svátky Pesach, Šavuot a Sukot je veselá a optimistická.

Tohle vše patří k tradici, která nám byla dána, aby nás v modlitbě povzbudila. Je to další aspekt *nusachu* – vytvořit náladu a atmosféru během bohoslužby.

Maharil chápal význam toho, že člověk, kdykoli během dne či měsíce vstoupí do šulu, je schopný už jen na základě melodie rozpoznat, jakou tefilu se přítomní právě modlí. Ať se jed-

ná o šabatovou *minchu* nebo *musaf* na Jom kipur, tím, že rozpoznáme motivy melodií dle *nusachu*, ocitneme se v rozpoložení, vhodném pro tu či onu modlitbu. To je základní krok k tomu, abychom se pozdvihli do náležitých výšin a dosáhli *kavany*, soustředění, o kterém v souvislosti s modlitbou mluví *Šulchan aruch*. Velký dar hudby, jímž nás Všemohoucí obdařil, může pozvednout modlitby v symfonii dobra a přivést nás blíže k Hospodinu.

Hudba, doprovázející kdysi chrámové oběti, pomáhala prosebníkům přiblížit se k Hospodinu a také jejich modlitby pozvedala na vyšší úroveň. *Nusach* a píseň provázely modlitby již v chrámových časech a věřím, že se tak bude dít i dnes a až do doby příštího Chrámu, kdy každodenní oběti opět doprovodí hudba levitů.

BRYAN WOOD

(Z angličtiny přeložila am.)

PROTOŽE JE TO PRAVDA

Rozhovor s M. Ch. Thompsonem

(dokončení ze str. 7)

V České republice pak z mého úhlu pohledu vlastně žádná multikultura ani neexistuje, a nacházím se tu zase v úplně jiné situaci. Černochoů je u vás totiž strašně málo a zkušeností s nimi logicky též, v důsledku čehož se stále udržuje mnoho otřepaných, letitých rasistických kliše: jako například že černoši kradou, a tak mě v obchodech stále bedlivě pozorují, i když jsem oblečený jako třeba dnes v saku. Nebo že když jste černocho a muž, něco není v pořádku s vaší sexualitou – což je mimochodem téma, kterému se věnuje i Kafka. Nebo že když jste černocho, nejste moc inteligentní, atd. Prostě když je to špatné, je to špatné, a to i v Praze, ačkoli na druhou stranu musím říct, že jakmile se to překoná, mám pocit, že lidé v České republice mě přijímají mnohem vřeleji.

A jak by v tom srovnání dnes obstály Spojené státy?

Je pravda, že po zvolení Obamy se hodně hovoří o tzv. postrasové společnosti, ale je to, myslím, pouhá iluze. Spojené státy jsou sice multikulturní společností a multikultura je podpořena i na úrovni legislativní, což je taky důležité a v mnoha zemích tomu tak není, ale rasismus se od prezidentských voleb spíš vyhroutil. Reakce konzervativců na Obamu – nebo alespoň to, co oni nazývají reakcí – totiž spočívá v tom, že se ještě více zatvrdili ve svých stanoviscích, a právě proto mohou vznikat hnutí jako třeba Tea Party. Jistěže všechna hlásají, že nejsou rasistická, a otevřeně rasistická skutečně nejsou, ovšem rasismus je součástí jejich politického programu bez ohledu na to, zda to přiznávají, či nikoli.

Dovolte poslední otázku: kdy *Kafkovo blues* vyjde a způsobí podle vás obdobnou kontroverzi jako vaše první kniha?

Rukopis už byl přijat k publikaci a já sám na něm nehodlám nic měnit, čili předpokládám, že nejpozději do roka. Co do přijetí si však vzhledem k dosavadním zkušenostem žádné iluze nedělám: akademické prostředí je teď v USA velmi konzervativní, a s největší pravděpodobností tedy bude hodně vlažné.

HANA ULMANOVÁ

Král David, Amsterodamská hagada, 1739.

CENA FERDINANDA DOBROTIVÉHO PRO KARLA HOLOMKA

Laudatio šéfredaktora časopisu Babylon Petra Placáka

„Když třeba na každém Zemanově kroku vidím, jaký to je hajzl, tak se s tím netajím. Tato svoboda, kterou si člověk vybojoval, je úžasný zážitek. ... A já se nemusím bát říct proti Zemanovi cokoli veřejně, já mu můžu kdykoli říct – co ty mě chceš, chlapče, vykládat! Ty můžeš jít akorát do prdele! A kdybych se s ním potkal, tak mu to řeknu, protože já si

Karel Holomek v Senátu. Foto Karel Cudlín.

pamatuju, jak jsem s ním sedával ještě v Občanském hnutí, a to byl úplně jiný člověk – on úplně zvlčil, totálně zcyničtěl, nepřízná chybu a veřejně lže, což možná dělá kdekdo, ale u něj to přesahuje všechny možné míry, a není velkorysý,“ řekl Karel Holomek v rozhovoru, který před časem vyšel v *Babylonu*.

Když jsem mu rozhovor posílal k autorizaci, měl jsem za to, že Karel Holomek svá slova vezme zpět, vyškrtne je nebo je alespoň uhladí – učiní je tzv. politicky korektní, jak to dělají lidé, kteří jsou kritičtí v soukromí, a když dojde na věc, tak se pinoží.

Karel Holomek mi ovšem odepsal: „Vážený pane, tak jsem to rychle přelétl, v zásadě vše dobré. Trochu expresivní, ale to se nedá nic dělat, tak jsem to říkal, tak mluvím, ale dobře to vystihuje tu situaci.“

Svobodu, kterou si Karel Holomek vybudoval na základě svých letitých zkušeností, jsem měl, blbec, za hovorový obrat, který je možno použít nebo vypustit podle situace – jak se to

zrovna hodí. Za svou malodušnost se Karlovi Holomkovi omlouvám.

PŘEŽÍT VÁLKU

Karel Holomek to přitom neměl v životě jednoduché. Jako tzv. „cikánskému míšenci“ se mu podařilo jako jednomu z mála českých (a moravských) Romů přežít válku, nacistický holocaust. Z otcovy strany je potomek koňského handlíře, který byl vajdou v cikánské osadě v moravských Svatobořicích. Slovy Karla Holomka prarodiče byli „spořádaná cikánská rodina, tam byly jenom takové drobné čórky, stařenka občas vzala nějakou tu slepici, stařeček občas prodal nějakého nabarveného koně, a to bylo všechno – v rámci té vesnice se to bralo“.

Z otcovy strany se zachránil jen sám otec, který před nacisty utekl zdánlivě paradoxně na Slovensko, zatímco děti s matkou, které zůstaly v protektorátu, vždy varoval český četník, když nacisté chystali na Romy zátah. Matka děti sebrala a vyrazila s nimi na cesty, k příbuzným.

Pro názorové zrání Karla Holomka byl ale problém spíše jeho otec, předválečný komunista Tomáš Holomek, první

Předávání Ceny Ferdinanda Dobrotivého. Foto V. Stádník.

Cikán, který vystudoval práva na Karlově univerzitě, ze kterého se po válce stal prokurátor, nomenklaturní komunista, který „tomu věřil do písmene“.

SYSTÉM A DISENT

Ještě začátkem 60. let Karel Holomek, podle vlastních slov „mladý, vzdělaný,

ambiciózní blbec“, nic netušil. V průběhu 60. let si ale věci vyjašňoval. Když se pak začalo otevřeně psát o komunistických zločinech a jeho otec tvrdil, že komunistická idea je dobrá, ale lidi to

A v Baráčnické rychtě při laudatiu. Foto V. S.

kurví, Holomek junior otcí odporoval – okolnost, že to mohou lidé kurvit, spočívá v tom, že sám systém nemá v sobě zabudované mechanismy, které by tomu zabránily, a proto je špatný jako takový: socialismus s lidskou tváří nemohl fungovat, v tom systému to nešlo.

V 70. letech se Karel Holomek stýkal především s brněnskými disidenty a zakázanými spisovateli, pomáhal rozepisovat a šířit samizdat, za což byl v roce 1981 i krátce vězněn. Aktivně se účastnil listopadového převratu, působil v Občanském hnutí, za které byl dva roky poslancem České národní rady. Poté mimo jiné podnikal ve stavebnictví, kde zaměstnával bezprizorní Romy.

Ačkoli už Josef II., blahé i neblahé paměti, zrušil nařízením shora nevolnictví, Češi to

dosud nevzali na vědomí. Právě z toho pochází veškerý současný marasmus – všichni ve spolek drží hubu a krok, honí kariéru, postavení, granty, body, jen aby nevypadli ze systému. K tomu účelu se zavádějí stále nová a nová pravidla, vymýšlí se činnost pro činnost a instituce tak opodstatnily svou existenci. Ideál je,

aby systém fungoval sám od sebe a nikdo nemusel za nic nést odpovědnost. V této zemi se znovu rozlézá jakýsi softbolševismus, kdy sice nikdo není za své názory perzekvován, ale systém, který funguje mnohem sofistikovaněji, znovu dusí lidskou kreativitu, osobní iniciativu a schopnost samostatně, svobodně a tvůrčím způsobem myslet a jednat. Dnes se ovšem Češi nemohou vymlouvat na vrchnost – nevolnictví produkuje sami nevolníci, protože mimo předem nastavený systém nedokážou existovat.

ZKUŠENOST

Karel Holomek je předseda brněnského Společenství Romů na Moravě. Občanská sdružení bojují neustále o svou existenci, a tedy i o státní přízeň. Karel Holomek se o nic neprosí, říká to, co si myslí, že je správné, bez ohledu na politickou či jinou přízeň.

„Otevřeně říkám své názory, a přitom vím, že s nimi nejsem mimo slušnou společnost. To je obrovská síla a výhoda oproti těm, kteří podobné zkušenosti za sebou nemají. A to mně dalo to období nesvobody. Byla to sice drsná doba, a někdy jsem třel bídu s nouzí, ale ty zkušenosti, které jsem získal, vám žádné prachy nenahradí. A z toho teď čerpám,“ řekl v rozhovoru pro *Babylon* Karel Holomek.

Díky svým zkušenostem s násilnými režimy, s ponižováním a útlakem lidí, i jako potomek pronásledované menšiny, je Karel Holomek citlivý na bezpráví, stejně jako na nacionální i sociální demagogii, z duše je mu protivný oportunistus a alibismus, velmi dobře ví, co je komunismus, stejně jako nacismus. A podobně si na druhou cenu cení přátelství a solidarity, stejně jako si hnusí podrazáctví, ví, co je čest a lidská důstojnost.

Karel Holomek je potomek prastaré české cikánské komunity, jejíž kořeny sahají hluboko do královské doby.

Karel Holomek by se měl stát našim pretendentským na český královský trůn.

Ať žije český král Karel Holomek!
(mezititulky jsou redakční)

BABYLON, LAUREÁT A KNÍŽE

V sobotu 4. ledna došlo v Praze k události, kterou prakticky nezaznamenal tisk ani ostatní média, což ovšem její význam nijak neumenšuje. Protože, mezi námi řečeno, tisk a ostatní média... Kde jsou ty doby, kdy platilo, že co není v novinách, se nestalo, a tedy neexistuje. Cena Ferdinanda Dobrotivého na rok 2014, o které chceme čtenáře informovat, se ale mimo jiné právě k těmto dobám odkazuje, a proto si dvojnásob zaslouhuje, aby se o ní v tisku referovalo.

Cenu uděluje každoročně redakce studentského časopisu pro seniory Babylon, jeden z mála skutečně nezávislých a svobodných časopisů v České republice. Je vlastně pozoruhodné, jak málo média využívala a využívají možností, které jim pád totalitního režimu přinesl. Kromě oblasti bulváru, který jde ve své vlezlosti za všechny hranice, se česká žurnalistika krotce pohybuje v kolejkách, daných podivuhodnými poměry, které v oblasti panují. Dva hlavní celostátní deníky mají jednoho majitele a navzájem si prohazují šéfredaktory, regionální tisk je prakticky jedna identická tiskovina. Každý, kdo někdy připravoval výtah zajímavostí z českého tisku za určité období, musel nejdříve překonat úžas nad stokrát se opakujícími texty i titulky, které se valí z vyhledávače. Je to doslova a do písmene bída.

Babylon je oázou v tomto suchopáru. Oázou jazykovou, názorovou i literární, místem, kde si autoři nepletou vtip s hulvátstvím ani ironii s vulgárností. Krasoduchy jazyk jeho textů občas pobouří a pohoršuje. Ale není to jazyk, co je přivádí k pohoršení. Ve skutečnosti je pohoršuje, stejně jako jejich spanilomyslné protějšky, když se věci nazývají pravými jmény.

Babylon také není časopis monarchistický, i když pořádá každoročně od sochy sv. Václava pochod za monarchii, který pak v malostranské Baráčnické rychtě vyústí v udělení Ceny Ferdinan-

da Dobrotivého. Většina jeho přispěvatelů a redaktorů však považuje monarchii za formu vlády, která nemusí být o nic horší než republika a v některých ohledech může být i lepší. „Lepší Otto nežli toto“ reagoval lapidárně a výstižně Babylon v roce 2003 na zvolení Václava Klause prezidentem ČR. Potomek posledního rakousko-uherského císaře a hlava habsburského rodu Otto Habsburský však ve věku devadesáti devíti let zemřel a od té doby je český trůn uprázdněn.

Poté co byla volba hlavy státu svěřena do rukou všeho lidu a je znám první výsledek tohoto experimentu, lze zemím, ve kterých je představitelem státu slušný, kultivovaný a vzdělaný člověk, který se na svoje poslání důkladně připravuje a považuje ho za celoživotní službu veřejnosti, jen tiše závidět.

Zprava: K. Holomek, K. Schwarzenberg a P. Placák v přílehlých prostorách. Foto V. Stádník.

Cena, pojmenovaná po posledním korunovaném českém králi a rakouském císaři Ferdinandovi I., byla letos udělena již podesáté. Jubilejním laureátem pro rok 2014 se stal Karel Holomek, předseda

Společenství Romů na Moravě. Cenu mu 4. ledna letošního roku předal kníže Karel Schwarzenberg, který při této příležitosti řekl:

„Shodou okolností jsme narozeni ve stejném roce, oba známe ještě starý český a moravský venkov, oba jsme se od mladých let zasazovali o lidská práva a střetli se s ideologiemi nenávisť. Karel Holomek má ale ještě jednu velkou přednost. Má velké porozumění pro druhou stranu a umí odpouštět, ačkoli jako Rom si zažil své. V dětství za nacismu, ale i později, když se osamostatnil od myšlenek svého otce a bojoval proti systému nesvobody u nás. Dostali někdo v poslední době v Česku významání právem, je to bezpochyby právě Karel Holomek.“

Laureát a kníže poté setrvali v přílehlých prostorách v srdečném a přátelském rozhovoru.

jd

MLADÍ LVI V KLECI

Německy hovořící výtvarníci z Čech, Moravy a Slezska

Na podzim proběhla v Oblastní galerii v Liberci výstava nazvaná *Mladí lvi v kleci*, věnovaná uměleckým skupinám německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období, kterou připravili kurátoři Ivo a Anna Habánovi. Pro výstavu bylo soustředěno 246 děl od 107 umělců, zapůjčených z desítek muzeí a galerií, která téměř zaplnila obě patra rozlehlého zámečku libereckého textilního průmyslníka Johanna Liebiega. Výstava byla přehledně uspořádána podle jednotlivých uměleckých skupin a osobností, a ačkoli mnohá díla v tomto přehledu stále chybí, poprvé mohla návštěvníkovi poskytnout ucelenější představu o jejich různorodé tvorbě. K výstavě se ve dnech 22.–23. 10. konala v liberecké Vědecké knihovně také mezinárodní konference, která množství shromážděných děl ještě doplnila novými poznatky. Koncem roku vyšel konečně v nakladatelství Arbor vitae obsáhlý a bohatě vypravený katalog (vlastně samostatná publikace), který shrnuje výsledky dlouhodobého výzkumu, zaměřeného na dokumentaci jednotlivých výstav, uměleckých skupin a dobových

kritik v německém i českém tisku. Výstavu bude možné znovu zhlédnout od počátku března v Isergebirgs-Museum v Neugablonzu v Německu, a poté od června do konce září 2014 v Galerii výtvarného umění v Chebu a v Letohrádku v Ostrově nad Ohří.

EXISTUJE NĚMECKOČESKÉ UMĚNÍ?

V úvodní stati publikace *Mladí lvi v kleci* se autoři zamýšlejí nad podmínkami meziválečné německočeské umělecké scény, jejímž charakteristickým rysem byla značná teritoriální roztržitost. Vedle pražského centra se totiž rozvíjela především v regionech, často na periferii uměleckého a společenského dění, kde je však třeba hledat kořeny tvorby mnoha německočeských výtvarníků. Zatímco umělci v metropoli se orientovali na Paříž a Francii, mnozí z německých umělců studovali, vystavovali

a byli více ovlivňováni děním v nejbližších uměleckých centrech – ve Vídni, Mnichově, Drážďanech či Berlíně. Právě symbióza těchto vlivů podle autorů vyústila ve specifický výraz německočeského umění, které představuje autentickou součást výtvarné kultury českých zemí, ačkoli se ho jako celek do domácích dějin umění dosud zařadit nepodařilo.

Termín „německočeské umění“ je ne zcela přesným překladem termínu

Richard Schroetter: *Krajina s koupajícími se dívkami*, 1925, NGP. Richard Schroetter (nar. 1893 Přerov) studoval na pražské akademii, v polovině 20. let pobýval s Charlotte Radnitzovou ve Francii a Itálii. Později žil v Olomouci a v roce 1939 emigroval se svou druhou ženou Edit do Austrálie.

Malíř Maxim Kopf (1892–1958) a sochařka Mary Durasová společně studovali na pražské a drážďanské akademii. Patřili k zakládajícím členům skupin Junge Kunst a Prager Secession, společně vystavovali v letech 1927 a 1931 v Rudolfinu a v roce 1933 v brněnském Domě umělců.

„deutsch-böhmische Kunst“ (starší rakouský termín „sudendeutsche Kunst“ byl používán také nacisty, a proto není příliš vhodný). Poněkud krkolomné označení „tvorba německy hovořících umělců z Čech, Moravy a Slezska“ je nejširším možným označením této skupiny, které nevzbuzuje žádné rozporné asociace – německy ovšem nemluvíli v českých zemích pouze čeští Němci nebo Židé, ale také velká část ostatních obyvatel. Zatímco však v předválečné monarchii byla uplatňována ve všech oblastech kultury důsledná dvojjazyčnost, výsledek první světové války a vznik Československa 1918 tyto liberální poměry definitivně změnil. Praha se stala kosmopolitním velkoměstem, situace v Brně, Olomouci nebo Liberci se změnila ve prospěch Čechů, takže souvislé německé oblasti přetrvávaly pouze v jazykově kompaktních pohraničních regionech.

Problém vystupuje také při automatickém spojování „německého židovství“: Židovští umělci,

kteří byli členy německých spolků, mluvili často stejně dobře česky jako německy, jako hosté vystavovali i s českými skupinami a tvorba mnohých byla s vývojem českého umění úzce spojena. A ještě nápadněji se liší jejich další osudy, ačkoli při vnějším pohledu se mohou zdát velmi podobné – mnozí němečtí i židovští umělci za války zahynuli a jejich dílo bylo zničeno, ale došlo k tomu za zcela odlišných okolností. Autoři mají pod označením „židovský“ naopak „na mysli skutečnost, že dotyčný patřil k určité sociální skupině, většinou ke vzdělaným, nezřídka podnikatelským rodinám“. K tomu je zřejmě přivedla skutečnost, že nejvíce židovských umělců působilo v metropoli nebo velkých kulturních centrech, a zejména zásadní podpora, kterou modernímu umění věnovali židovští mecenáši a sběratelé umění.

PRAŽSKÉ CENTRUM

Praha měla mezi ostatními městy Čech privilegované postavení – po desetiletí zde pořádala výstavy v luxusních prostorách Rudolfiny Krasoumná jednota, od roku 1871 tu působila Společnost pro podporu německé vědy, umění a literatury – Concordia, v jejímž rámci vznikl první Spolek německých výtvarných umělců v Čechách (1893) a později Německočeský umělecký svaz (1908). V roce 1902 byla zřízena německá malířská škola na pražské Akademii výtvarných umění a vznikla Moderní galerie s českou a německou sekci. V paměti byla také vzpomínka na společnou účast českých, židovských a německých mladých umělců na výstavách skupiny Osma (1907, 1908), které se dodnes považují za počátek moderního umění v Čechách.

Po první světové válce založil profesor grafické speciálky na pražské akademii August Brömse se svými žáky skupinu Die Pilger (Poutníci, 1920), v níž se výrazně projevil poválečné expresionistické tendence ve spojení s náboženskými tématy a duchem extatické spirituality. Mezi její přední členy patřili vedle Brömseho malíři Maxim Kopf, Julius Pfeiffer, Moritz Melzer, Emil Helzel, Anton Bruder či Josef Hegenbarth, vystavovali s nimi ale mnozí další. Židovští umělci se těchto výstav z pochopitelných důvodů většinou neúčastnili, ačkoli současná tvorba Richarda Pollaka nebo Maxe Oppenheimera by jejich expresionismu a spiritualismu velmi konvenovala. Poučená dobová kritika

vali s nimi ale mnozí další. Židovští umělci se těchto výstav z pochopitelných důvodů většinou neúčastnili, ačkoli současná tvorba Richarda Pollaka nebo Maxe Oppenheimera by jejich expresionismu a spiritualismu velmi konvenovala. Poučená dobová kritika

Riko Mikeska: *Mladé děvče*, 1934, GVU Ostrava. Riko Mikeska (1903–1983) pocházel z Ostravy, studoval na akademii v Berlíně a Paříži, soukromě u A. Lhoteho a J. Metzingera. V Praze stál u vzniku skupin Junge Kunst i Prager Secession. Na jaře 1939 emigroval do Anglie, kde pracoval pro československou vládu.

Prager Tagblattu však připomíná: „Doufejme, že zřetelná blízkost Justi-

Ilona Singerová: *Kaktusy*, 1930, ŽMP. Ilona Singerová (1905–1944 Osvětím) pocházela z rodiny z Nového Strašecí, studovala v Berlíně a Římě, cestovala do Egypta a na Blízký východ. Zahynula v květnu 1944 v Osvětími. Z jejího díla ve stylu nové věcnosti je dnes známo jen několik obrazů.

tze, Feigla, Nowaka, Steinera, Karse povede ke druhé skupině, vystupující na výstavách stejně jednotně jako první, aby nám představila celý význam našeho umění.“ Ke vzniku takové skupiny však ještě nedošlo.

JUNGE KUNST

Po návratu z Tichomoří a Paříže Maxim Kopf založil společně s přáteli v září 1927 v Praze skupinu Junge Kunst (Mladé umění) s cílem pořádat výstavy moderního umění, v nichž by se mohla plně uplatnit umělecká individualita. Na počátku 1928 se konala první a jediná výstava skupiny v Krasoumné jednotě, jíž se vedle Maxima Kopfa účastnili Fritz Kausek, Karl Hofer, Richard Schroetter, Charlotte Schroetter-Radnitzová, Alois R. Watznauer, Grete Passerová, Riko Mikeska, Karel Klein, Anton Bruder a sochaři Mary Durasová, Karel Vogel a Jost Pietsch, jako hosté byli přizváni Alfred Justitz a Friedrich Feigl. Výstava znamenala nástup nové umělecké generace čerstvých absolventů akademie, odlišujících se moderním projevem, jednoduchými náměty a čistotou výtvarných prostředků. Česká i německá kritika výstavu hodnotila vesměs pozitivně, povšimla si celkové orientace na pařížskou školu, vlivu Henriho Matisse, magického realismu a novoklasicismu.

PRAGER SECESSION

Skupina Junge Kunst se pod vedením Maxe Kopfa koncem roku 1928 transformovala ve sdružení Prager Secession, velkoryse koncipovaný spolek, jehož kritériem měla být výhradně umělecká

kvalita, určovaná vlastní jury. Přešla do ní většina mladých z Junge Kunst, stejně jako korespondenční členové Georg Kars a Alfred Kubin či hosté Friedrich Feigl a Willy Nowak. Ti pomáhali zajišťovat kontakty se zahraničními umělci, jako byli Paul Klee, Oskar Kokoschka či Max Beckmann, kteří s Prager Secession rovněž vystavovali.

Charakteristickým rysem Prager Secession byla atmosféra otevřenosti, podpory Československa a později i rozhodného odporu proti nacistické propagandě. Skupina měla 10 zakládajících a 76 přispívajících členů, (pokračování na str. 14)

MLADÍ LVI V KLECI

Německy hovořící výtvarníci z Čech, Moravy a Slezska

(dokončení ze str. 13)

mezi nimiž figurují četní židovští podnikatelé, průmyslníci a mecenáši – jako například Jacob a Friedrich Weinmannovi a Georg Schicht z Ústí nad Labem, Otto Federer, Adolf Engländer, Arnold Gottlieb, Felix Kahler, Alexandr Schück, Gottlieb Morawetz, Friedrich Bondy, Emil Sachsel, Lily Skutetzky, Paul Sonnenschein, Marianna a Kurt Passerovi, bankovní dům Petschek, firma L. & C. Hardmuth z Českých Budějovic, mj. také zednářská lóže Adoniram zur Weltkugel. V pozadí Prager Secession tak podle autorů stály úzké osobní vazby umělců na pražské židovské podnikatelské a intelektuální kruhy, včetně některých zednářských lóží, které podporovaly republiku a významně přispívaly k porozumění mezi jejími národy.

Prager Secession byla na počátku 30. let vrcholným projevem tvorby domácích německých a židovských umělců a dobře snese srovnání i českou uměleckou scénou, tvorbou členů SVU Mánes nebo Umělecké besedy. V letech 1929–1937 Prager Secession uspořádala 9 spolkových podzimních výstav v prostorách Krasoumné jednoty v Pštrossově ulici, nedaleko od pražského Mánesa. Jejich pražských výstav se účastnilo celkem 73 umělců a bylo na nich vystaveno 1105 děl. Na výstavy byly velmi pozitivní ohlasy jak v českém, tak německém tisku, přičemž česká kritika uvítala odklon od expresionismu k „temperamentně modernímu, výrazově rafinovanému a kultivovanému projevu s výraznými francouzskými vlivy“. Prager Secession pokračovala ve výstavách v Karlových Varech, Českých Budějovicích, Ostravě a Košicích, v roce 1931 uspořádala také zahraniční putovní výstavu

v Norimberku, Stuttgartu, Düsseldorfu a Berlíně, navazující na velké celostátní přehlídky německočeského umění v Brně (1921, 1928) a Karlových Varech (1930). V roce 1933 vystavovala v Teplicích a opakovaně se účastnila

Mia Münzerová: *Komedianti*, kol. 1930, ŽMP. Mia Münzerová (1909–2003) studovala soukromě u Maxima Kopfa a na pražské akademii, pak žila v Paříži. V březnu 1939 prchla před nacisty do Itálie, Francie, Lisabonu a USA. V roce 2000 vyšly u nás její vzpomínky *Stále sním o Praze*.

salonů ve Zlíně. V posledních letech se jejich výstav účastnilo až 45 umělců (nově například Endre Nemes, Jakub Bauernfreund a Hella Guthová). Její program byl vedený snahou dát širší prostor německému umění přímo v metropoli a pokusit se o jeho začlenění do kulturního života republiky, což se do značné míry skutečně podařilo.

PRAŽSKÉ GALERIE

V Praze dlouho neexistovala výstavní síň specializovaná na moderní umění, jako byl Thannhauser v Mnichově, Flechtheim, Gurlitt a Cassirer v Berlíně, Miethke ve Vídni nebo Richter v Drážďanech. Hlavním a často jediným místem prezentace německočeského umění byla v Praze stále konzervativní Krasoumná jednota a ještě konzervativnější Moderní galerie, která čas od času obměňovala svoji stálou expozici ve Wiehlově pavilonu na pražském výstavišti. Od 20. let byla

v provozu rovněž Galerie a knihkupectví André Na Příkopě a později v Havířské ulici, kde se tehdy konaly monografické výstavy mladých umělců z okruhu Prager Secession.

Daleko významnější však byla výstavní činnost Dr. Huga Feigla, bratra známého malíře, který otevřel svoji první galerii roku 1924 v paláci Koruna na Václavském náměstí. Roku 1930 uspořádal pro Zemskou organizaci WIZO velkou *Výstavu židovských umělců 19. a 20. století* v patře Gočárově paláce Fénix (Blaník), na níž bylo možné se vedle domácích umělců setkat i s díly osobností jako Max Liebermann, Lesser Ury, Camille Pissarro, Marc Chagall, Jean Metzinger či Arthur Segal. Od ledna 1931 Hugo Feigl otevřel v paláci pojišťovny Dunaj na Národní třídě Galerii Evropa, orientovanou především na současné francouzské umění. Současně zahájil výstavní činnost i v Galerii Hugo Feigl v prvním patře pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurtà na Jungmannově náměstí, kterou v září 1936 přenesl do prostoru na Masarykově nábřeží 8 (pozdější výstavní síň Hollar). Během následujících osmi let zde uspořádal 63 samostatných výstav domácích moderních umělců z okruhu Prager Secession, ale také mnoha dalších čes-

Charlotte Schroetter-Radnitzová: *Komedianti*, před 1928, ŽMP. Charlotte Radnitzová (1899–1986) studovala na pražské akademii. Její malířský projev je blízký italským umělcům okruhu Valorí plastici. Přežila v Benátkách, kde si po válce vzala atomového fyzika Guida Frumihho a věnovala se malování až do své smrti.

kých a zahraničních umělců z Rakouska, Francie či Německa.

ARNO PAŘÍK

(V příštím čísle seznámíme čtenáře s výtvarníky německého jazyka na „periferii“, tedy mimo hlavní město.)

DĚJINY NEBES A ZEMĚ

Pozoruhodná kniha o minulosti i současnosti Jeruzaléma

„Pohled na Jeruzalém jsou dějiny světa; je to víc; jsou to dějiny nebes a země.“

Citát z *Tankreda* Benjamina Disraeliho, který použil Simon Sebag Montefiore jako motto své knihy *Jeruzalém. Dějiny svatého města*, je, nebo přinejmenším jeho první polovina, dobrou charakteristikou toho, jak anglický historik a spisovatel s tématem pracuje. Na téměř sedmi stech stranách je shromážděno neuvěřitelné množství informací, které s Jeruzalémem v horizontu tří tisíciletí souvisí – od časů krále Davida (tisíc let před o. l.) až po šestidenní válku v roce 1967. Většinu z nich bychom při usilovném hledání jako jednotlivé údaje v encyklopediích, na internetu či v publikacích, které se Jeruzalémem a jeho dějinami zabývají, možná našli. Co je na Montefiorově práci fascinující především, je skladba těchto informací do textové architektury, která je jasná, přehledná, strhující a monumentální současně. Celek nezastihuje detaily a ty nevyčnávají z celku stavby. Navíc mohou knihu, která vůbec není nábožensky ani kulturně indiferentní, číst bez pocitu křivdy, která se děje jejich vlastním pocitem a postojům, Židé, křesťané, muslimové i ti, kdo v konfesijním ohledu indiferentní jsou. Pochopitelně s výjimkou „fundamentalistů všech zemí spojte se“.

JUDAISMUS, KŘESŤANSTVÍ A ISLÁM

Autor pracuje s prameny různých druhů. Z náboženských textů jsou to především Tanach, Korán a Nový zákon; ale i midraše a apokryfní literatura židovská, křesťanská i muslimská, včetně hagiografických textů. Dalším zdrojem jsou díla filosofů, kroniky a spisy cestovatelů a poutníků, kteří se do Svaté země a Jeruzaléma vydávali i za těch nejnepříznivějších okolností, korespondence a úřední listiny, dochované v archivech a genizách, paměti politiků, vojáků i dobrodruhů a také literární díla z různých období a jazyků. K tomu přistupují disciplíny, které se obvykle označují jako vědecké, zejména archeologie, která potvrzuje, zpochybňuje či vyvrací dosavadní znalosti a představy a spolu s ní závěry historického bádání,

založené na nejsoučasnejších technických možnostech.

Už možnost sledovat, jak Montefiore ve své práci jednotlivé druhy pramenů používá, je inspirující. Žádný z nich nemá a priori vyšší hodnotu či důležitost, jak jsme tomu jinak z historických prací, které se zabývají oblastmi úzce souvisejícími s náboženstvím, zvyklí. Zcela tu chybí shovívavý tón, který obvykle věda směrem k víře používá. A není tu ani zatvrzelý předpoklad o marnosti vědy tváří v tvář zjevení, o který se mnohdy opírají díla nábožensky pravověrná.

Autor nijak neskrývá, že je Žid, ale nedělá z této skutečnosti potřebu. Jeho rozsáhlé znalosti křesťanství a islámu, včetně jejich geneze a historie jsou oproštěny od předpokladů i shovívavé tolerance, se kterou se v těchto oblastech setkáváme mnohem častěji než s informovaností a porozuměním. Je celkem přirozené, že jeho vztah k židovské komponentě historie a osudu Jeruzaléma je osobnější a o něco důvěrnější než v ostatních případech, ale v žádném případě ho nevede k účelovému zkruslování nebo posunutí skutečnosti a faktů. Vlastně naopak, občas se zdá jako by – stejně jako dobrý učitel, který má ve třídě své vlastní dítě – byl i přísnější při konstataci toho negativního, co někdy také židovskou roli v Jeruzalémě provázelo.

MÍSTO PRO KOMUNIKACI

I když člověk postupně ztrácí o minulosti (i přítomnosti) většinu iluzí, přece je pohled na historii Jeruzaléma zářející. Máme-li ji před sebou tak přehledně, věrohodně a v nejlepší slova smyslu přítavně předestřenou, jako je to v knize Simona Sebag Montefiora, pak do popředí vystupuje stále se opakující ničení, masakry, ukrutnosti, mučení a zabíjení, ne-

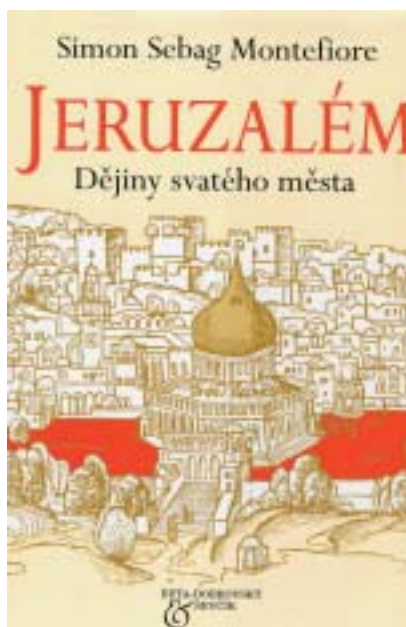
konečné násilí, které je navíc nejčastěji vyvoláno a odůvodněno nebo alespoň zamaskováno náboženskými argumenty a děje se ve jménu víry. Židé měli svoji svrchovanost nad Jeruzalémem po tisíc let, křesťané šest set let a muslimové tisíc tři sta let. Během této doby bylo město za každé vlády mnohokrát od základu zničeno a vyvražďeno, aby znovu a znovu povstávalo z prachu ruin a spálenišť. A přesto si jeho svatá místa uchovala svou svatost, některá pro každé náboženství zvláště, některá dokonce, i když v trochu odlišném pojetí, pro všechny tři dohromady. Jako by v jistém ohledu město opravdu nebylo z tohoto světa a lidé v něm se svého podílu na věčnosti snažili znovu a znovu dosáhnout způsobem, který je v dlouhodobější perspektivě neúspěšný. Snaha dosáhnout něčeho trvalého politickými prostředky a bojem o moc byla a zřejmě i nadále bude problematická. I ti nejlepší z králů, šejků, císařů a sultánů nebyli s to

zvládnout možnosti, které jim byly dostupné, a znovu a znovu se dopouštěli násilí a vražd. Mučili a zabíjeli ty, kdo bez ustání Jeruzalém stavěli a budovali.

Taková je lidská historie a je podivuhodné, že síla ničení dosud definitivně neovládla a nezlikvidovala síly tvoření. O tomto tajemství vypovídá historie Jeruzaléma. Montefiore k tomu uvádí: „Dějiny Jeruzaléma musejí být studií o povaze svatosti. Obrat ‚svaté město‘ se trvale užívá k vyjádření úcty k jeho svatyním, ale ve skutečnosti znamená víc – že se Jeruzalém na zemi stal nepostradatelným místem pro komunikaci mezi Bohem a člověkem.“

JIRÍ DANÍČEK

Simon Sebag Montefiore: *Jeruzalém. Dějiny svatého města*. Z angličtiny přeložila Petruška Šustrová. Vydala nakladatelství Pavel Dobrovský – Beta a Jiří Ševčík, formát 15,5 x 23,5, 764 stran, pevná vazba, barevné fotografické přílohy, mapy a rodokmeny. Doporučená cena 699 Kč.

CÍSAŘ A HERZL

Poslední křižák a první sionista

Jedenáctého října 1898 nasedli německý císař Vilém II. s císařovnou do císařského vlaku se suitou, v níž byl jejich ministr zahraničí, dvacet dvořanů, dva lékaři a osmdesát komorných, lokajů a osobních strážců. Vilém, který horlivě usiloval ohromit svět, osobně navrhl speciální bělošedou uniformu s bílou pelerínou,

připomínající křižácký plášť. Třináctého října vyrazil Herzl z Vídně Orient expresem se čtyřmi sionistickými kolegy a se z a v a z a d l e m, v němž měl frak a bílou kravatu a také tropickou helmu a oblek ve stylu safari.

V Istanbulu Vilém konečně sionistu přijal a posoudil ho jako „idealistu

s aristokratickou mentalitou, chytrého, velmi inteligentního člověka s výraznými očima“. Císař Herzlovi řekl, že ho podporuje, protože „lichváří nezahálají. Kdyby se tito lidé usadili v koloniích, byli by užitečnější.“ Herzl proti tomuto nactiutrhaní protestoval. Císař chtěl vědět, o co má sultána požádat. „O společnost se zakládá listinou a pod německou ochranou,“ odpověděl Herzl. Císař ho pozval na schůzku v Jeruzalémě.

Na Herzla to udělalo dojem. Hohenzollern zosobňoval imperiální moc – měl „velké modré oči barvy moře, krásnou vážnou tvář, byl otevřený, mírný a přitom odvážný“. Skutečnost však byla jiná. Vilém jistě byl inteligentní, dobře informovaný a energický, byl však také roztěkaný a nedůsledný, a to natolik, že se i jeho nejbližší přítel Eulenburg obával, zda není mentálně nemocný. Poté, co odvolal z místa kancléře knížete Bismarcka, převzal Vilém kontrolu nad německou politikou, jen-

že byl příliš vrtkavý, než aby ji zvládal. Osobní diplomacii prováděl katastrofálně; poznámky, které psal svým ministrům, byly tak skandální, že se musely zamykat do sejfu; úděsné projevy, v nichž nabádal své vojáky, aby stříleli do německých dělníků nebo masakrovali nepřátele jako

Huny, budily pohoršení. Už v roce 1898 byl Vilém pokládán napůl za šaška a napůl za válečného štváče.

Předložil však Abdulhamídovi plán sionistů. Sultán ho rozhodně odmítl a řekl své dceři: „Židé si mohou svoje miliony nechat. Bude-li má říše rozdělena, možná dostanou Palestinu zadarmo. Ale dělit se

bude jen naše mrtvola.“ Viléma překvapila vitálnost islámu a ztratil o Herzla zájem.

Dvacátého devátého října 1898 ve tři odpoledne vjel císař speciálně vytvořeným průlomem u Jaffské brány na bílém koni do Jeruzaléma.

VJEZD DO JERUZALÉMA

Císař byl oblečen do bílé uniformy a dlouhé, zlatem vyšívané peleríny, která se na slunci leskla, s helmou zakončenou bodcem a ozdobenou zlatým orlem. Provázela ho družina urostlých pruských husarů v ocelových helmách, kteří mávali prapory připomínajícími křižácké, a sultánovi kopiníci v červených pláštích, modrých širokých kalhotách a zelených turbanech, vyzbrojení kopími. Císařovna ve vzorovaných hedvábných šatech s šerpou a slaměném klobouku za ním jela v kočáře se dvěma dvorními dámami.

Herzl pozoroval císařův příjezd z hotelu plného německých důstojní-

ků. Císař pochopil, že Jeruzalém je ideální jeviště, na kterém může udělat reklamu své nové říši, ale na všechny nezapůsobil: ruská císařovna vdova pokládala jeho vystoupení za „nechutné, naprosto směšné, odporné“! Císař byl první hlavou státu, která na státní návštěvu jmenovala oficiálního fotografa. Křižácký oděv a smečka fotografů odhalovaly to, co Eulenburg nazýval „dvěma úplně odlišnými povahami [císařovny] – rytířskou, připomínající nejlepší časy středověku, a moderní“.

Davy, psaly *New York Times*, byly „oblečené ve svátečním, představitel města v bílých turbanech, veselých pruhovaných tunikách, manželky důstojníků turecké armády v krásných hedvábných kolajích, zámožní rolníci v dlouhých ohnivě rudých kaftanech“, zatímco beduíni na krásných koních „měli veliké, nemotorné červené jezdecké holínky, přes tuniku kožený pás s arzenálem malých zbraní a keřji. Jejich šejkové třímali kopí s pštrosími péry kolem břitu.“

U židovského triumfálního oblouku předali hlavní sefardský rabín, vousatý devadesátník v bílém kaftanu a modrém turbanu, a jeho aškenázský protějšek Vilémovi kopii Tóry a uvítal ho starosta Jásín al-Chálidí v královském purpurovém plášti a zlatem lemovaném turbanu. Vilém u Davidovy věže sesedl a prošel se s císařovnou po městě, jež bylo pro davy uzavřeno z obavy před atentátem anarchistů (nedávno byla zavražděna rakouská císařovna Alžběta). Když patriarchové v září svých drahokamy zdobených regálií provedli císaře bazilikou Svatého hrobu, srdce mu bilo „rychleji“, protože kráčel v Ježíšových stopách.

Zatímco Herzl čekal, až bude povolán, a prohlížel si město, zúčastnil se císař vysvěcení kostela Vykupitele s románskou věží, který „s obzvláštní péčí a láskou“ sám navrhl. Na Chrámové hoře císař, který byl dalším nadšencem pro archeologii, požádal muftího, aby povolil vykopávky, ale ten zdvořile odmítl.

AUDIENCE

Druhého listopadu byl Herzl konečně povolán na audienci k císaři. Pětičlenná sionistická delegace byla tak nervózní,

Císař Vilém II. v Jeruzalémě. Foto archiv.

že jeden navrhl, aby si vzali brom. Přišli do císařova tábořiště severně od Damašské brány patřičně oděni ve fracích, bílých vázankách a cylindrech. Byla to luxusní vesnička Thomase Cooka s 230 stany, které vezlo 120 vozů tažených 1300 koňmi; sloužilo tam 100 kočích a 600 vozků, dvacet kuchařů a šedesát číšníků. Všechny hlídala osmanská garda. John Mason Cook, který to všechno řídil, prý řekl, že jde o „největší výpravu do Jeruzaléma od dob křížových výprav. Pobrali jsme v celé zemi koně a vozy a skoro i všechno jídlo.“ *Punch* si dělal z Viléma legraci, že je „křížák cestující s Cookovou kanceláří“.

Císař Herzla očekával „v šedé koloniální uniformě, helmě s rouškou, hnědých rukavicích a – což bylo zvláštní – s jezdeckým bičíkem“. Sionista přistoupil, „zastavil se a uklonil. Vilém mu velmi přívětivě stiskl ruku“ a pak mu udělal přednášku: „Tato země potřebuje vodu a stín. Je tu místo pro všechny. Myšlenka vašeho hnutí je zdravá.“ Když Herzl vysvětlil, že postavení vodovodu je proveditelné, ale nákladné, císař odpověděl: „No, máte přece spoustu peněz, víc než my všichni.“ Herzl navrhl modernizaci Jeruzaléma, ale císař schůzku ukončil a neřekl „tak ani tak“.

SNY A SKUTEČNOST

Jeruzalém se císaři ani Herzlovi paradoxně moc nelíbil: „Neutěšená, vyprahlá hromada kamení,“ napsal Vilém, „pokažená velkými dost moderními sídlišti, která tvoří židovské kolonie. Těch lidí je šedesát tisíc, jsou umaštění a špinaví, s ohnutým hřbetem a blední, nic nedělají, ale snaží se oškubat své sousedy o každý groš – Shylock ve velkém.“ Přitom právě císařův teutonský gigantismus změnil horizont moderního Jeruzaléma. Jeho nemocnice Augusty Viktorie, německá středověká pevnost s ohyzdnou věží tak vysokou, že je ji vidět až z Jordánska, dominuje Olivové hoře a jeho katolický kostel Dormitio na hoře Sijón, navrhovaný podle katedrály ve Wormsu a kaple Karla Velikého v Cáchách, měl „masivní věže, které se víc hodily do údolí Rýna“.

Napsal však svému bratranci, ruskému carovi Mikuláši II., že ještě víc pohrdá „fetišistickou adorací“ křesťa-

nů – „při odjezdu ze Svatého města jsem se před muslimy hluboce styděl“. Herzl s ním skoro úplně souhlasil: „Když na tebe budu v příštích dnech vzpomínat, Jeruzaléme, nebude to s potěšením. V tvých páchnoucích ulicích leží zatuchlá ložiska dvou tisíc let nelidskosti, nesnášenlivosti a špíny.“ Západní zeď podle něj prostoupilo „ohavné, ubohé, uhoněné žebračtví“.

A tak Herzl snil: „Kdyby byl Jeruzalém někdy náš, odstranil bych všechno, co není svaté, strhl bych ty krysí nory“, a zachoval by Staré Město jako památku, jako jsou Lurdy nebo Mekka. „Kolem svatých míst bych postavil vzdušné, pohodlné město s řádnou kanalizací.“ Později Herzl dospěl k názoru, že Jeruzalém musí být společný: „Zřídíme extraterritoriální Jeruzalém, takže nebude patřit nikomu a bude patřit všem, jeho svatá místa se stanou majetkem všech věřících.“

PRÁVA NA PALESTINU

Když císař odjel do Damašku, kde se prohlásil za obránce islámu a dotoval novou Saladinovu hrobku, nadchli Herzla tři statní židovští vrátní v kaptanech: „Když přivedeme 300 000 tatarských Židů, bude celý Izrael náš.“

Jenže Jeruzalém už židovským centrem v Palestině do velké míry byl:

z jeho 45 300 obyvatel už tvořili 28 000 Židé; takový růst počtu znepokojoval arabské vedení. „Kdo může zpochybňovat práva Židů na Palestinu?“ ptal se v roce 1899 starý

Júsuf Chálidí svého přítele Zadoka Kahna, hlavního rabína Francie. „Bůh ví, historicky je to skutečně vaše země“, ale

„krutá realita“ je, že „Palestina je nyní nedílnou součástí osmanské říše, a – co je vážnější – obývají ji jiní než Izraelité“. Tento dopis časově předchází myšlenku palestinského národa – Chálidí byl Jeruzaléman, Arab, Osman a konečně světoobčan – i nezbytnost popřít židovský nárok na Sijón, ale

předvídá, že návrat Židů, kteří jsou starobyklí a právoplatní obyvatelé, vyvolá střet se starobyklou a právoplatnou přítomností Arabů.

Kišiněvský pogrom v dubnu 1903, který podpořil carský ministr vnitra Vjačeslav von Pleve, zahájil v Rusku vlnu antisemitských násilností a teroru. Vyděšený Herzl jel do Petrohradu vyjednávat s Plevem, přesvědčeným antisemitou, ale když nic nezískal od císaře ani od sultána, začal hledat provizorní území mimo Svatou zemi.

Herzl potřeboval nového protektora. Navrhoval židovskou vlast buď na Kypru, nebo v okolí Al-Ariše na Sinaji v britském Egyptě. Obě místa ležela nedaleko Palestiny. V roce 1903 Natty, první lord Rothschild, který se konečně dal přesvědčit a přijal sionismus, uvedl Herzla k Josephu Chamberlainovi, britskému ministrovi pro kolonie, který Kypr vyloučil, ale souhlasil s úvahami o Al-Ariši. Herzl najal právníka, aby připravil statut pro židovskou kolonii. Tímto právníkem byl čtyřicetiletý liberální politik David Lloyd George, jehož rozhodnutí mělo později změnit Jeruzalém nejvíc od Saladinových dob. K velkému Herzlovu zklamání byl návrh zamítnut. Chamberlain a premiér Arthur Balfour přišli s návrhem jiného území – Ugandy nebo části Keni. Herzl, který neměl na vybranou, prozatímně souhlasil.

Navzdory neúspěšným pokusům přesvědčit císaře a sultány inspiroval Herzlův sionismus pronásledované Židy z Ruska, a zejména jednoho chlapce ze zámožné rodiny advokáta z Ploňsku. Jedenáctiletý David Grün, který si poz-

ději změnil jméno na David Ben Gurion, pokládal Herzla za Mesiáše, který povede Židy nazpět do Izraele.

(Ukázka z knihy Simona Sebaga Montefiora *Jeruzalém. Dějiny svatého města* je částí 42. kapitoly „Císař, 1898–1905“. Překlad Petruška Šustrová.)

Theodor Herzl s rodinou. Foto archiv.

DĚJINY ÚPADKU?

Židé na venkově a jejich stěhování na přelomu 19. a 20. století

V minulém čísle Rch jsme rozhovorem uvedli první z přednášek, které pořádá Židovské muzeum v Praze ve spolupráci s Ústavem soudobých dějin AV ČR. V tomto čísle představujeme další setkání, na němž **Dr. Ines Koeltzsch** (Masarykův ústav a Archiv AV ČR) hovořila o venkovských Židech v českých zemích a jejich stěhování do měst na přelomu 19. a 20. století v rámci středoevropského kontextu.

„ŽIDÉ JSOU MĚŠTANÉ“

Tohle je jeden z nejrozšířenějších stereotypů o Židech moderní doby. Již německo-židovský sociolog a sionista Arthur Ruppin ve své slavné studii z roku 1903 *Židé jako obyvatelé měst* konstatoval: „Židé bydlí většinou ve městech, a tato skutečnost se opakuje ve všech zemích.“ Takovéto chápání židovské urbanizace na přelomu 19. a 20. století výrazně ovlivňovalo historiky sociálních a kulturních dějin. V popředí jejich zájmu byla fascinace městem. Početné studie se zabývaly úspěchem a úskalími integrace Židů v prostředí evropských metropolí období *fin de siècle*, respektive „židovským“ příspěvkem ke kulturnímu rozkvětu Vídně, Paříže, Berlína, Varšavy, Prahy či dalších evropských měst. Daleko menší zájem byl věnován menšině Židů, jež nadále zůstávala ve venkovských oblastech, a skutečnosti, že stěhování nebylo zdaleka jednosměrné, popřípadě vzájemné provázanosti města a venkova. Proto je stále aktuální otázka, zda byli venkovští Židé, kteří ještě v 19. století tvořili v Čechách a na Moravě většinu, skutečně tolik „zaostalí“.

URBANIZACE A STĚHOVÁNÍ

Migrace mezi venkovem a městem v 19. a v prvních desetiletích 20. století nebyla specificky židovským jevem. Urbanizace Židů a Nežidů se vzájemně lišily především svým tempem. Poměr mezi počtem židovského obyvatelstva na venkově a ve středně velkých až velkých městech se začal měnit v důsledku postupného rušení nařízení, jež omezovala usídlování a volný pohyb Židů v letech 1848–1867. Zatímco až do poloviny 19. století tři čtvrtiny českých Židů bydlely ve vesnicích a v malých venkovských městech, na přelomu století již žily až dvě třetiny ve městech s více než 10 tisíc obyvatel, z toho celkem 46 procent

v Praze. Co se týče Moravy, žila převážná většina tamějších Židů původně v malých venkovských městech, odkud se později stěhovala do větších měst jako Brno nebo Moravská Ostrava, kde se až do roku 1848 nesměli usazovat. Avšak nejdůležitější cíl stěhování moravských Židů se nacházel mimo země Koruny české, v metropoli habsburské monarchie, ve Vídni. Tyto rapidní demografické změny se odehrály také v jiných oblastech střední Evropy, zejména v německých zemích, v Haliči, ale také třeba (poněkud dříve) v Alsasku.

Židovská svatba, ilustrace Adolfa Kašpara ke knize Vojtěcha Rakouse *Na rozcestí*.

ZMĚNY NA VENKOVĚ

Ukončení procesu emancipace v době industrializace, urbanizace, sekularizace a nacionalizace provázely změny způsobu života venkovských Židů, jejich náboženských a kulturních tradic a také vztahů s většinovou společností. Tyto změny se vyznačovaly mimo jiné rostoucí provázaností mezi vesnicí a malým venkovským městem na jedné straně a středně velkým či velkým městem na straně druhé. Výraznou roli zde sehrála nová infrastruktura, především napojení na železniční síť. Ta vytvářela lepší přístup ke vzdělání i pracovním možnostem a vybízela ke stěhování všechny skupiny obyvatelstva. Zároveň se s tím měnila pozice Židů v ekonomice venkovských oblastí. Šířící se družstevní hnutí přebíralo jejich role obchodníků a malých živnostníků. Je potřeba prozkoumat, zda tyto procesy byly vyvolány jen hospodářskými krizemi, anebo šlo o souhru nacionalizačních faktorů a vlivu moderního antisemitismu.

Otázka, na kterou výzkum dějin urbanizace a migrace dosud nenašel uspokojivou odpověď, se týká toho, jaké důsledky mělo stěhování pro opuštěná místa. Kdo převzal hospodářské pozice, infrastrukturu a majetek židovských vystěhovalců? Jaké bylo nové využití někdejších židovských modliteben, školních a obecních budov či manufaktur? Někdejší venkovské synagogy se často měnily na tělocvičny, obytné domy anebo (hlavně po roce 1918) modlitebny nové Československé církve. V této souvislosti by bylo potřeba ověřit tezi Huga Golda, moravsko-židovského novináře a historika původem z Vídně. Ten ve 20. a 30. letech na svých cestách po českém a moravském venkově pozoroval, jak se „poskromně zachovalé zbytky bez větší piety, nikým nepovšimnuty povalují a cenné poklady jsou neodborným zacházením vydány napospas zkáze“.

CO ZŮSTÁVÁ?

Kromě tempa urbanizace bylo stěhování Židů z venkova do měst specifické především způsobem, jakým bylo vnímáno. Kromě již zmiňované fascinace městem se u části středoevropských Židů rozvíjelo také povědomí nutnosti uchovat venkovský způsob života v kulturní paměti. Toto povědomí nacházelo vyjádření již v žánru příběhů z ghetta a z prostředí vesnických Židů z poloviny 19. století (srovnatelných s vyprávěními o štetlu v jidiš), který se rozvíjel v německé, francouzské, české nebo v polské literatuře. Dále se šířilo etnografickými projekty ze začátku 20. století, které byly často východiskem pro zakládání židovských muzeálních společností a památkovou péči.

Tyto vzpomínkové iniciativy provázela nostalgie, která neznamenala naivní touhu po návratu, ale většinou vědomí nemožnosti návratu do skutečných nebo fiktivních vesnic a venkovských měst. V tomto smyslu je nutné číst citát z povídky Vojtěcha Rakouse *Poslední dva* jako satirické vyjádření této nemožnosti návratu: „Až tahle židovská nemoc [epidemie stěhování] přijde do měst, zase se budou židé stěhovat do vesnic.“ Velmi rozšířený motiv nostalgie byl důsledkem změn ve vnímání času a prostoru a nového historického vědomí v moderní společnosti a stal se neodmyslitelnou součástí židovské kulturní paměti, která ovlivnila individuální způsoby vzpomínání na venkovské Židy a jejich stěhování do měst.

INES KOELTZSCH

RODINA KUBINZKÝCH

a její náhrobky na pražských hřbitovech

Rodina Kubinzkých patřila od počátku 19. století mezi prosperující židovské pražské rodiny. Její společenská prestiž vyvrcholila roku 1884, kdy byla povýšena do rytířského stavu a získala rytířský titul. Jako i v jiných případech, tak i tentokrát po nobilitaci následovalo přestoupení většiny rodiny ke katolictví, k němuž u Kubinzkých došlo v závěru 19. století. Ještě než se tak stalo, nechali si na Novém židovském hřbitově v Praze vybudovat hrobku monumentálních rozměrů. Má podobu otevřeného mauzolea a je nejhonosnější stavbou na hřbitově. Pohřbení jsou zde však pouze dva členové rodiny, kteří zemřeli krátce po otevření hřbitova: Otto von Kubinzky a jeho matka Louise, rozená Dormizerová. Součástí jejich náhrobních nápisů je rytířský titul a nad vstupem dominuje nově získaný erb. Dva další hroby v podlaze mauzolea a dvě nápisové desky na vnitřní stěně zůstaly prázdné. Vzhledem k neutěšenému technickému stavu byla hrobka zařazena do projektu opravy hrodek významných osobností, což je jeden z dlouhodobých cílů Správy nemovitostí Židovské obce v Praze.

RABÍN EFRAJIM A DCERA JENTEL

Stavbu z roku 1892 navrhl pražský architekt Alfons Wertmüller, který několik let předtím úspěšně dokončil stavbu Nového německého divadla, dnešní Státní opery, či později provedl přestavbu zámku v Kounicích. Podle značky na soklu hrobky stavbu realizoval vídeňský sochař Anselm Zinsler. Je jí třeba zařadit mezi jeho první práce. V pozdější době zhotovil řadu funérálních skulptur, zaměřil se na figurální sochařství. Vstupní kovovou branku hrobky rodiny Kubinzkých zhotovila vídeňská firma Wilhelm Lovrek.

Rod Kubinzkých pocházel z Dolního Kubína na Oravě v bývalých Horních Uhrách. Ve druhé polovině 18. století zde působil ve funkci místního rabína zakladatel rodu **Efrajim Kubin**. Jeho rodinu postihla po narození Efrajimovy dcery **Jentel** nepřijemná událost: Vzhledem

k tomu, že židovská porodní bába byla v době porodu mimo obec, její náhradnice údajně dítě po narození pokřtila. Podle rozhodnutí císařského dvora mohla sice Jentel vyrůstat v rodičovském domě, avšak byla zároveň vychovávána i v křesťanském náboženství. Celá záležitost se vlekla až do jejích devatenáctých narozenin, kdy se měla sama rozhodnout, jaké náboženství bude vyznávat. Roku 1799 se Jentel přihlásila k židovství a po dlouhém životě byla v roce 1864 pohřbena na kubínském židovském hřbitově. Mezi dětmi rabína Efrajima byl i **Isak** (Jicchak) který se později stal zámožným pražským podnikatelem.

ISAK A ESTER

Isak (asi 1775–1821) se zaměřil na textilní průmysl. Oženil se s Ester, nejstarší dcerou Israele Epsteina. Nové příbuzenství posílilo možnosti rozvoje obou rodin. Rodina Epsteinových, která žila na konci 18. století v domě č. p. IV na pražském Židovském Městě, se živila obchodem se lnem. Epsteinovi navazovali na rodinnou tradici předchozích generací. Esteřiným dědečkem byl Isak Epstein, obchodující v Praze se střížním zbožím a provazy.

Isak a Ester měli dva syny, staršího **Moritze Lothara** (1809–1859) a mladšího **Friedricha**, hebrejským jménem Efrajima Fajše (1814–1888). Oba synové vystudovali na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě práva a v dospělosti se stali podílníky otcova podniku. Po jeho smrti bratři společně podnikali a rodinný podnik vzkvétal. Roku 1844 koupili parní přádelnu ve Sv. Janu pod Skalou, první továrnu tohoto druhu v Čechách. Roku 1851 založili kartounku v Lomnici nad Popelkou a roku 1857 se stali majiteli přádelny bavlny a strojní tkalcovny v Berouně, kterou roku 1875 osobně navštívil císař František Josef I. Od roku 1843 byl v jejich společném

vlastnictví i dům U Bílého chrta č. p. 700/I na pražském Starém Městě.

Po Moritzově smrti přešla dispoziční práva rodinného podniku na bratra Friedricha. Friedrich Kubinzky se sňatkem s Aloysií (Louisou) Dormizerovou zařadil mezi neúspěšnější rodiny zabývající se textilní výrobou. Od rodiny Dormizerových získal holešovickou kartounku

Hrobka Otto von Kubinzkého.

a přádelnu a tkalcovnu v Černýši u Pernštejna. Připojil se k dalším textilním velkoobchodníkům a průmyslníkům (rodiny Epsteinových, Brandeisových, Jerusalemových, Prizibramových), jejichž činnost od počátku 19. století těžila z napoleonských válek a byla zároveň impulzem pro hospodářský rozvoj rakouské monarchie.

RYTÍŘ FRIEDRICH

Během svého života působil Friedrich i v oblasti finančnictví a dosáhl mnohých ocenění, která vyvrcholila roku 1884 získáním Řádu železné koruny III. třídy. Vzápětí byl povýšen do rytířského stavu a obdržel erb, jehož některé prvky odkazovaly na jeho židovský původ (šesticípé hvězdy) a profesi (grýf držící v předních spárech vřetenou s navinutou nití). Friedrich tedy dosáhl svého cíle společensky posunout svoji rodinu mezi pražskou elitu. Pohřben byl v honosné neoklasicistní hrobce na starém židovském hřbitově na Žižkově.

Otto von Kubinzky, hebrejským jménem Jaakov, byl třetím synem Friedricha. Zemřel svobodný v poměrně mladém věku roku 1894. Velkorysá hrobka na Novém židovském hřbitově byla v době vzniku určena pro širší rodinu a svou okázalostí dávala najevo její úspěšnost a bohatství. Otto však byl jediným a také posledním zde pohřbeným mužským členem rodu. Jeho dva starší bratři Emil a Wilhelm totiž přestoupili ke katolictví. Emilovi byl roku 1901 udělen predikát svobodný pán Kubinzky a vylepšen erb. Wilhelm byl majitelem několika velkostatků se sídlem v barokním zámku v Trpístech v západních Čechách. Pozoruhodnou osobností byl Wilhelmův druhý syn Albrecht, znalec numizmatiky, heraldiky, genealogie a majitel nejvýznamnější sbírky mincí a medailí v celém mocnářství, který roku 1912 obdržel predikát rytíř Kubinzky von Hohenkubin.

Text a foto IVA STEINOVÁ

IZRAEL: Zemřel válečný tahoun Izraele

Ariel Šaron zemřel nadvakrát. 4. ledna 2006 ho jako premiéra postihla cévní mozková příhoda a po osmi letech v kómatu jeho život definitivně vyhasl 11. ledna 2014. Svým způsobem se tak Šaron stal dokladem vědeckého a technologického pokroku v zemi, jíž celý život sloužil.

Fakt, že dnešní medicína je s to po léta udržet naživu člověka, který by ještě před nedávnou dobou rychle skončil, patří k civilizaci a vývoji. Stává se to stále častěji a Izrael patří v tomto oboru ke světové první lize. V praxi to znamená tolik, že nadvakrát vyšly i nekrology na Šarona (v roce 2006 to byly „jen“ životní bilance), aniž by za těch osm let nastal v jeho hodnocení nějaký posun.

Ariel Šaron se zapsal do dějin jako osobnost, která se vymyká. Byl postupně zemědělcem, vojákem, politikem, stranickým lídrem i státníkem – a všude vyčníval svéhlavostí, odmítáním zavedených vzorů, pouček a také ideologií (až na sionismus). Hlavně však zůstal mužem, jenž bojoval ve všech existenčních válkách, na jejichž vyznění závisel osud židovského státu. I v nejstručněji pojatých dějinách Státu Izrael musí Šaron zaujmout pevné a obsáhlé místo jako ten, kdo mu pomohl přežít.

Jinak Šarona vnímá cizina, a to i spojenecký Západ. Zůstává paradoxem, že Šaron, jenž doma bořil stereotypy a z „jestřába“ i stoupence židovských osad se stal motorem stažení z Gazy, sloužil venku jako stereotyp odmítaného Izraelce – arogantní, nařvaný a vyžraný voják, který si dělá, co chce, a kašle na to, co si o něm myslí ostatní, ať už nepřátelé, nebo spojenci.

Ariel Šaron skutečně byl komplikovanou osobností. Ale právě takové osobnosti ilustrují příběh a problémy Státu Izrael lépe než nekontroverzní politici a úředníci.

ARMÁDA JAKO RODINA

Narodil se 26. února 1928 v mošavu Kfar Malal a vyrůstal v zemědělském prostředí. Už tím se dost vyčleňoval z establishmentu otců zakladatelů Izraele. Ten tvořili většinou lidé ražení intelektuálním a levicovým prostředím Evropy. Šarona naopak razila práce na farmě. Jenže ač vyrůstal v mošavu, už příklad

Moše Dajan a Ariel Šaron, 1973. Foto archiv.

jeho rodičů – kteří si na rozdíl od ostatních svůj pozemek (ve skutečnosti kolektivní, jen jimi obdělávaný) oplotili – ho vedl k individualismu.

Vojenskou zkušenost získal logicky. Začala druhá světová válka, Šaron jako čtrnáctiletý vstoupil do tehdy partyzánské Hagany a bojoval za vizi nezávislého židovského státu ve Svaté zemi. Ač netíhl k socialistickému establishmentu původem z Evropy, nebyl ani ideovým pravičákem. Uznával sice autoritu Menachema Begin, ale nevstoupil do jednotek typu Ir-gunu, jež uplatňovaly vůči britské mandátní správě de facto teroristické metody (alespoň ve vnímání Britů, kteří na lidry, jako byli Begin či Šamir, vydali zatykače).

Šaronovu životní orientaci ovlivňovaly spíše osobní než ideové zkušenosti. Třeba ta, když ve válce za nezávislost musel jako mladý velitel čtyři při ústupu u Latrúnu nechat na místě muže neschopné pohybu. Nikdy na to nezapomněl a i jako špičkový generál či ministr obrany dělal vše pro to, aby Cahal nikdy nenechával své lidi na bojišti – a to i za cenu rizika dalších ztrát.

To, že Šaron bojoval ve válce za nezávislost v letech 1948–1949, patřilo k široké zkušenosti. Ale fakt, že v armádě našel celoživotní poslání, už tuctový nebyl. Jeho životopisec Luc Rosenzweig to rozvádí: „Postupně zjišťoval, že služba v armádě je pro něho víc než vlastenecká povinnost vyvolaná nutností bránit mladý izraelský stát před vojenskou koalici všech jeho arabských sousedů. Ve vojenském prostředí objevil lidskou vřelost, která mu chyběla v rodině, jež byla sice svorná, ale v tomto ohledu nedostatečná.“ Cosi podobného se říkalo o začátku vojenské dráhy maršála Václava Radeckého. I jemu prý armáda nahrazovala rodinné prostředí.

I v armádě Šaron vyčnívá, neboť ta se s individualismem nesnáší už z principu. V roce 1953 je na pokyn premiéra jmenován velitelem Jednotky 101, což mu brzy přinese první průšvih. Jednotka 101 bojuje s feddájiny přepadajícími zpoza „zelené linie“ izraelské vesnice a usedlosti. Když ale vojáci majora Šarona při odvetě vtrhnou do arabské vesnice

Kibjja a házejí do domněle prázdných domů granáty, netuší, že místní lidé neutekli, ale schovali se ve sklepích. Výsledek? Celkem 69 mrtvých, vyšetřování a rozpuštění Jednotky 101, přesněji její začlenění do 890. výsadkové brigády. Tak se stal Šaron výsadkářem. Od té doby jeho profesní dráha ilustruje dějiny Izraele.

KDYŽ VOJAČKY, TAK NEJHEZČÍ

V roce 1956 za sinajské války Šaron velí výsadkářům a získává si pověst nejlepšího polního velitele Cahalu. Druhou stranou mince té pověsti ale zůstává svéhlavost, neochota podřízovat se rozkazům, se kterými se sám neztotožnil, i jistý machismus. I toto líčí Rosenzweig: „Když byla nějaká operace úspěšná, neváhal velitel pustit chlup a uspořádal oslavu: táborák plápolal, rožnili se berani, zpívalo se a tančilo v tak trochu skautské atmosféře, kterou Arik od dětství zbožňoval... Dbal na to, aby se vojačky přidělované k logistice a k údržbě vybíraly z nejhezčích přírůstků.“ To připomíná výrok slavného letce

a později izraelského prezidenta Ezer Weizmana: „Nejlepší muže na piloty, nejlepší ženy pro piloty.“ Dnes už tato adorace „mužnosti“ neplatí. Stačí připomenout exprezidenta Kacava odsouzeného za znásilnění. I v této věci byl Šaron jakýmsi přežívajícím dinosaurem.

Za šestidenní války je už generálem a uznávaným stratégem. Jako velitel tankové divize řídí útok na Sinaji, který končí rychlým vítězstvím. V roce 1973, když je mu 45 let, se z armády stahuje. Ale o pár měsíců později přichází jomkipurová válka, Izrael se ocitá v největším ohrožení své moderní historie a Šaron se nechá „reaktivovat“. Jakmile převezme velení tankové divize, je ve svém živlu a opět se zapisuje do dějin.

Egyptské tanky sice překročí Suez a postupují sinajskou pouští, ale izraelské tanky po pontonech proniknou na západní břeh průplavu. Nejenže obklíčí 3. egyptskou armádu, ale postupují i přímo na Káhiru. Když je uzavřeno příměří, nacházejí se na kilometrovníku 101 (od Káhiry). Snímky z toho místa patří k těm, které tvoří dějiny a ilustrují roli Šarona coby zachránce Izraele ve chvíli nejtěžší.

Jeho role nepohodlného individualisty ale nekončí. Ministr obrany Moše Dajan označil svého svého úspěšného generála za „mimořádně neposlušného“. A z vojenských kruhů prý pochází okřídlený výrok, který se ukáže jako prorocký: „Kdo odmítá Arika jako náčelníka generálního štábu, dostane ho jako ministra obrany. A kdo ho odmítá jako ministra, dostane ho jako premiéra.“ Stalo se, ale to už se dostáváme k politické části Šaronovy životní dráhy.

Ariel Šaron na Chrámové hoře, 2000. Foto archiv.

AŽ PŘÍLIŠ VELKÁ BOROVICE

Po definitivním odchodu z armády Šaron zakládá stranický blok Likud a ten již v roce 1977 vyhraje volby. Pro Izrael je to zásadní společenská změna: po téměř třiceti letech vlády socialistů je poprvé u moci pravice. Premiérem se stává Menachem Begin a právě on – po dalším volebním vítězství v roce 1981 – jmenuje Šarona ministrem obrany.

Šaron je loajální člen vlády. Když pravice uzavře mírovou dohodu s Egyp-

tem a odevzdá mu Sinaj, právě on rozkáže vojákům vyklidit tamní osadu Jamit. Ale téhož roku 1982 opět doloží svéhlavost. Vláda se chce vypořádat s palestinskými militanty v Libanonu podle plánu Malá borovice. Jenže Šaron – aniž by to řekl premiéru Beginovi – nechá armádu postupovat podle plánu Velká borovice až do Bejrútu. Vojenský úkol je splněn a Arafátovo vedení OOP je vytlačeno. Ale Cahal se ocitá v roli okupanta poloviny Libanonu, a když křesťanská falanga postřílí 200 Palestinců v bejrútských táborech Sabra a Šatíla, Izrael je postaven na mezinárodní pranýř jako „pachatel masakru“.

Nad Šaronem se smráká. Jeho svéhlavost mu tentokrát neprojde, vyšetřuje ji vládní Kahanova komise (podle předsedy Nejvyššího soudu v jejím čele). Ta dospěje k názoru, že Šaron sice nenese přímou vinu na masakru, ale mohl ho předpokládat, tudíž nese vinu politickou a má odstoupit. To však Šaron odmítá a Izraelem zmítá ohromná vlna občanského odporu (čtyřsettisícová demonstrace v tehdy čtyřmiliónové zemi). To už Šaron neustojí, z úřadu ministra obrany odstupuje, nicméně ve vládě zů-

stává jako ministr bez portfeje. Jeho hvězdná hodina má však teprve přijít.

S AUTORITOU VÁLEČNÍKA

Svou druhou politickou mízu Šaron chytá až v roce 1999. Po volební porážce Netanjahuova Likudu se stává lídrem opozice i celé pravice. V září roku 2000, v napjaté atmosféře po krachu izraelsko-palestinských rozhovorů v Camp Davidu, vyráží na procházku po Chrámové hoře. Ale to, co je pro něj pouhým testem, zda tam pro

Židy funguje volný přístup, je pro Palestince svéhlavou provokací, která jen přikrmí začátek jejich druhé intifády. Právě toto povstání a s ním spjatý teror přispívají k tomu, že Šaron vyhraje následné volby v roce 2001 a stane se premiérem.

Premiér Šaron mění strategii. Model Jicchaka Rabina: „Je třeba bojovat proti terorismu, jako kdyby se s Palestinci nevyjednávalo, a pokračovat v jednání s nimi, jako kdyby terorismus neexistoval,“ mění na svůj: „Nebudeme jednat pod palbou teroru.“ Palestinského lídra Jásira Arafáta přestane pokládat za partnera a oficiálně ho vyhlásí za nepřítele. Obouvá se i do Američanů, kteří po 11. září 2001 slepují co nejširší koalici arabských států proti teroru: „Každý má svého bin Ládina, ten náš se jmenuje Arafát,“ říká Šaron.

I doma vyvolává pocit, že nenabízí žádnou pozitivní vizi a zemi izoluje. „Změna není na obzoru,“ píše Joel Markus v *Ha'arecu*, „dokud Šaron nevyroste z mentality důstojníka výsadkářů k mentalitě státníka formátu Menachema Begina.“ Ale už brzy se ukáže, že Šaron má svůj plán. Právě on jako první pravicový politik nazve poměry na „teritoriích“ okupací. Hovoří o „bolestných ústupcích“, čímž myslí stažení z pásma Gazy a několika osad na Západním břehu. Proč? Jako první pravicový politik přijal demografický argument, že Velký Izrael (včetně Palestinců) nemůže přežít jako stát zároveň židovský i demokratický.

I Šaronovo vnímání demokracie bylo svěbytné. Stažení z Gazy prosadil silou své autority – i když nebylo v programu Likudu a nesouhlasila s ním většina strany. Jinému by to lidé omlátili o hlavu, od Šarona to vzali. Ale pak Likud opustil, založil Kadimu a šel s ní do voleb s programem separace od Palestinců, s „řešením v podobě dvou států“. Nakolik by s tím – s jednostranným vyhlášením hranic – uspěl? To se už nedozvíme, neboť dva měsíce před volbami zasáhla mrtvice. Ale už nikdo o něm nemůže říkat, že nedorostl formátu Menachema Begina.

ZBYNĚK PETRÁČEK

PTAČÍ MUŽ ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Všechna média psala o nelegálním držení zbraní v prostorách velvyslanectví v Praze a výbuchu trezoru, který na Nový rok zabil velvyslance Džamála Muhammada Džamála. Palestina se oficiálně omluvila. Omluvu předal v pondělí českému ministerstvu zahraničí vysoce postavený představitel palestinského ministerstva.

„Palestinská strana zdůraznila, že vyvodila patřičné závěry a podnikla nezbytná opatření, aby se takové incidenty již nemohly opakovat,“ informovalo české ministerstvo zahraničí. Sejf vybuchl v nové budově palestinského velvyslanectví v pražském Suchdole 1. ledna, velvyslanec zraněním podlehl týž den v Ústřední vojenské nemocnici. Pohřeb se konal v Ramalláhu 8. ledna. Podle českých policistů výbuch nebyl teroristickým činem a velvyslancovu smrt vyšetřují jako usmrčení z nedbalosti. Vyšetřovatelé v budově našli také dvanáct zbraní (čtyři samopaly a osm pistolí). Trezor zkoumá Kriminologický ústav. Proti umístění palestinské ambasády v pražském Suchdole začala po výbuchu a nálezů zbraní protestovat část místních obyvatel. Před budovou velvyslanectví v pátek demonstrovalo několik desítek lidí. (Zprávy iDNES.cz) ■ Třicetiminutový nevšední dokument *Židovské památky v Českém ráji*, který vydalo Město Turnov, viděli zájemci poprvé 27. ledna od 17 hodin. Na toto datum byl směřován komponovaný večer v lomnickém kině, který připomněl oběti holocaustu z druhé světové války.

„Film diváky seznámí s historií a kulturou Židů z místních komunit a s velkým množstvím dochovaných artefaktů, synagog, židovských hřbitovů, čtvrtí a domů, které je připomínají. Snímek také není pouhou připomínkou zapomenutých dějin tohoto rozptýleného národa. Je pozváním na pouť Českým rájem za židovským příběhem, který započal před dávnými lety a stále pokračuje,“ zvou pořadatelé. Po filmu byla plánována přednáška Terezie Dubinové „Co nám dnes říká holocaust?“. (Krkonošský deník, 7. 1.) ■

Rozhovor s regionálním historikem Milanem Moravou ze Žirovnice uveřejnil 17. 1. Pelhřimovský deník. Na otázku „Jak se výsledky vašeho pátrání dostávají k širší veřejnosti?“ odpovídá: „To je právě problém. Když už vše zjistíte, tak záleží na tom, zda se vaše výsledky podaří vydat a dostat k lidem. Typickým příkladem, který se nepodařil, je moje zpracování historie židovského osídlení na Žirovnicku. Osudy Židů mě zajímají už proto, že jsou to spolubratři nás, křesťanů. Proto jsem podrobně zpracoval jejich osídlení a text za podpory města vydal knižně asi před osmi lety. Vyšel v nákladu 500 výtisků, ale dodnes se prodalo jen pár kousků. Buď o tom místní lidé nevědí, nebo o to nemají zájem. Kupodivu se publikace víc prodala v Praze, ve specializovaných knihkupectvích – asi je tam víc lidí, kteří mají zájem i o regionální historii, nebo si ji koupili ti, kdo z Žirovnicka pocházejí.“

■ O zaniklé vsi Vitín na Ústecku píše v článku „Kupte ves po Němcích“ MfD 18. 1: Při pohledu na dnešní ruiny se přitom ani nechce věřit, že osada před druhou světovou válkou žila pestrým životem. Obyvatelé se živili zemědělstvím, ovocnářstvím (byly zde sady švestek a hrušní, které se po Labi vyvážely až do Hamburku) a muži zpravidla docházeli za prací do Povrlů – do měďárny, a to pěšky. Po odsunu Němců v roce 1946 zaujali jejich místo bývalí vojáci, čímž je Vitín opět zajímavý. Po vyhnání Němců byl prakticky jedinou osadou na Ústecku, která byla znovu osídlena. „Byli to bývalí vojáci z armády Ludvíka Svobody, kteří tam převzali statky,“ připomenul pro MF DNES ředitel ústeckého archivu Vladimír Kaiser. „Většinou to byli Židé z Podkarpatské Rusi, jenže neuměli hospodařit. Moc se jim tam nedařilo. Navíc je popou-

zeli komunisti, že jsou Židi a že je Stalin sebere a pošle na Sibiř,“ vysvětlil architekt, co nakonec vedlo k zániku obce. Poslední člověk z Vitína odešel v roce 1965. Dnes je místo oblíbenou součástí vycházek turistů. „Je zde turistická trasa na Bukovou horu a místní sem chodí opékat vuřty,“ podotkla starostka Zvoníčková. ■ Maďarskou cenu boje proti antisemitismu dostali dva Slováci. Letošním laureátem Wallenbergovy ceny je Pavol Hudák, podnikatel z Bardejova, který se spolu se synem Petrom snaží o obnovu staré židovské čtvrti v Bardejově. „Nesmíme zapomenout, že Bardejov byl šestá nejvýznamnější a nejpočetnější židovská komunita na Slovensku.“ V budapeštském Centru holokaustu spolu s otcem převezme cenu i syn Peter, kterého k tomuto tématu přivedlo studium historie: „Přes všechny překážky a díky přátelským kontaktům, které jsme si vybudovali, se nám podařilo to, že od minulého roku je ve výstavbě zahrada holokaustu, která je obnovou domů, které před válkou obývali židovští obyvatelé.“ (Rozhlas.cz 18. 1.) ■ „Přemýšlím o politikovi, který by se bez ohledu na veřejné mínění dokázal zastat Romů a uvedl nepravdivé informace na správnou míru. Kromě T. G. Masaryka, který se zastal Žida Hilsnera, označil rituální vraždu za pověru a potom čelil nevybíravým útokům, si dovedu ještě představit Václava Havla, který bojoval proti lži a nenávisti a dokázal jasně říct svůj třeba nepopulární názor. V současnosti o nikom takovém nevím.“ (Ema Rousová, „Přivedla žebráka na mizinu“, Neviditelný pes.cz 15. 1.)

■ Na pohlednici, vydané Městským muzeem ve Vodňanech, se dočteme: „Na samotě Klūs u Srpí žil šikovný truhlář Vít Fučík, který si vysloužil přezdívku Kudlíčka. Traduje se, že si vyrobil křídla a za pomoci měchýřů naplněných bahenním plynem létal. Jeden ze svých pokusů zakončil snad přistáním na okně tehdejší židovské modlitebny, ve které k smrti vyděsil modlící se židy. Jeho prvenství v létání se nikdy nepotvrdilo, ale ani nevyvrátilo. Ptačí muž byl v roce 1804 pochován na hřbitově na Bílé Hůrce a židé si ve Vodňanech o padesát let později teprve postavili do současnosti dochovanou synagogu.“

/jdl, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před deseti lety, **1. ledna 2004**, zemřel v německém Wuppertalu český novinář, publicista a sociální demokrat **JIRÍ LOEWY** (nar. 13. 7. 1930 v Rumburku). Pocházel ze smíšené rodiny, otec byl Žid, matka Němka, během okupace byl vyloučen ze školy, ale nebyl deportován. Po válce vstoupil do sociálnědemokratické strany, a jak v jeho nekrologu napsal B. Doležal, „patřil k té menší a statečnější části strany, která po roce 1948 neskončila v KSČ, ale v komunistických lágrech“. Loewy prošel v letech 1948–53 několika tábory nucených prací, mj. na Jáchymovsku, odkud byl propuštěn s rakovinou jako nevléčitelně nemocný. Na svobodě se zázračně uzdravil. V roce 1969 s rodinou emigroval do Německa, kde vydával čtvrtletník *Právo lidu* a stal se členem vedení exilové sociální demokracie. Po pádu komunismu v roce 1989 se snažil angažovat v obnovené ČSSD, ale „přilíš se neprosadil. Měl v sobě něco z někdejšího, dávno zaniklého étosu strany, která se za hilsneriády nebála postavit za Masaryka a nepodlehla mladočeskému šovinismu v době, kdy mu tleskaly davy. Sociálním demokratům se od té doby podařilo tuto tradici úspěšně pohřbít.“ Od poloviny 90. let publikoval pravidelně v Lidových novinách, roku 2005 vyšly jeho vzpomínky nazvané *Úseky polojasna*. ■

Dne **7. ledna** jsme si připomněli **20. výročí** úmrtí režiséra a výtvarníka **EMILA RADOKA** (nar. 22. 3. 1918), mladšího bratra režiséra Alfréda Radoka. Pocházel z Kolodějů nad Lužnicí, vystudoval estetiku a dějiny umění, po válce začínal jako divadelní a filmový kritik, po únoru 1948 se stal scenáristou na Barrandově, divadelním dramaturgem v Olomouci a později vedoucím redaktorem divadelní literatury v nakladatelství Orbis. Roku 1958 režíroval první český širokoúhlý loutkový film *Johannes doktor Faust*. Světový věhlas získal jako tvůrce „kinetické mozaiky“ polyekranu i jako spolutvůrce Laterny magiky, která bratry Radokovy proslavila na světových výstavách v Bruselu (1958) a Montrealu

(1967). Od roku 1968 žil v Kanadě, vytvářel náročné výstavní programy založené na audiovizuální technice. V Montrealu založil Výzkumný ústav pokročilých audiovizuálních forem. Za film *Krocení démonů*, připravený pro EXPO 86 ve Vancouveru, získal Cenu Génia. ■ Dne **4. 2.** si připomínáme **85. výročí** úmrtí německého spisovatele, básníka a lékaře **HUGA SALUSE**, známé pražské postavy s bledým obličejem a dlouhými vlasy pod černým kloboukem. Narodil se (3. 8. 1866) v České Lípě, vystudoval v Praze medicínu, stal se zde porodníkem a tady také zemřel. Od 90. let

19. století se prosadil na pražské literární scéně: je autorem několika prozaických sbírek a sbírek lyrické poezie (pro niž čerpal látku i v židovských legendách). Jeho melodické básně inspirovaly i hudebníky: Arnold Schoenberg zhudebnil například jeho *Prostou píseň*, Max Brod báseň *Staré pražské hodiny*. Josef Mühlberger charakterizuje Salusovo dílo takto: „Jeho ideál pozna-

menala měšťanská sentimentalita, byl – jak jinak v tehdejší Praze – trochu rokokový, anakreontský“, jeho poezii si „pro sklony k idyličnosti oblíbili čtenáři z řad měšťanstva“. ■ Dne **9. 2. 1934**, tedy před **80 lety**, zemřel v Bratislavě český malíř, grafik a ilustrátor, jeden ze zakladatelů českého moderního malířství **ALFRÉD JUSTITZ** (nar. 19. 7. 1879 v Nové Cerekvi). Jeho uměleckým i mimouměleckým kvalitám – zájmu o kynologii – jsme se již několikrát věnovali, naposledy v minulém čísle *Rech*. ■ Před **65 lety**, dne **25. 2. 1949**, zemřel v Praze dr. **ALADÁR DEUTSCH**, vrchní rabín pražský (nar. 1871 v maďarském Ároktő). Poté, co působil jako rabín v Cikánově, Jeruzalémské a Velkodvorské synagoze, se stal zástupcem vrchního rabína a od roku 1930 pražskou kehilu vedl. Po nacistickém výnosu z roku 1941, jenž protektorátním Židům zakazoval veřejné bohoslužby, pořádal denně tajné bohoslužby ve svém bytě. V červenci 1943 byl deportován do Terezína, po válce se ze zdravotních důvodů funkce vzdal. Je pohřben na Novém židovském hřbitově v Praze. (am)

ANTISEMITISMUS JAKO VTIP

Na sklonku minulého roku vzbudil francouzský fotbalista Nicolas Anelka bouři nevole tím, že při zápase veřejně provedl tzv. pozdrav quenelle, jakési opačně vedené hajlování, při kterém člověk natáhne pravou ruku k zemi a levou položí na pravé rameno. Tento pozdrav vytvořil francouzský komik Dieudonné M'bala M'bala, jehož soudy ve Francii opakovaně stíhají a pokutují za antisemitské výroky. Loni se tento pozdrav stal ve vši tichosti fenoménem: Internet zaplavily obrázky lidí, kteří „quenellují“, dělají ho sportovci ve Francii, ve Velké Británii, a dokonce ve Spojených státech – nedávno se vynořila fotografie basketbalisty Parkera, na níž zdraví spolu s Dieudonné; basketbalista se za to veřejně omluvil.

Dieudonné, který je velký přítel vůdce Národní fronty Jeana-Marie Le Pena, se nechal otevřeně slyšet, jak pohrdá Židy a že holokaust je podvod. Podporoval též bývalého iránského prezidenta Ahmadínežáda. Popírání šoa je ve Francii trestný čin, takže Dieudonné používá zdánlivě nesmyslnou slovní hříčku „šoananas“, za niž nemůže být stíhán.

Pozdrav quenelle lidé dělají na místech přímo spjatých s židovskými tragédiemi: před Domem Anny Frankové, u památníků koncentračních táborů, v Osvětími, a dokonce před židovskou školou Ozar Hatora v Toulouse, kde v březnu 2012 zavraždil ve Francii narozený muslim M. Merah tři děti a učitele. Někdy se quenelluje vedle ananasů. Občas se součástí „hry“ stane nic netušící kolemjdoucí: na jednom snímku stojí izraelský voják uprostřed lidí, kteří takto zdraví. Na jiných fotografických dělají quenelle turisté u Západní zdi. Většinou se aktéři ze široka usmívají – někdy se i smějí – tomu, jak úžasné sdílejí tajemství. Antisemitismus je brán jako vtip.

Je pravděpodobné, že Fotbalová asociace proti Anelkovi a dalším quenellujícím hráčům tvrdě zakročí, jako to udělala s fotbalisty, kteří se chovali jako rasisté. Doufám, že se tak stane. Ale v zásadě na tom nezáleží. Protože když asociace tenhle pozdrav zakáže, nebude to dlouho trvat a nahradí ho jiný – a paradoxně, když bude zakázáno provádět quenelle na veřejnosti, stane se ještě lákavějším.

DEBORAH LIPSTADTOVÁ
(Celý článek americké historičky lze číst na www.tabletmag.com; překlad am.)

DAVID GROSSMAN

Žena prchá před zprávou

■ Málokterá kniha má za sebou kromě svého vlastního příběhu i tak zdrcující zkušenost svého autora. Přední izraelský spisovatel David Grossman začal psát román *Žena prchá před zprávou* dlouho předtím, než jeho syn narukoval a zapojil se do bojů na hranicích s Libanonem. Telefonovali si, a protože syn rukopis znal, vyprávěli si o tom, jak se příběh vyvíjí. Pak jednou voják nezavolal. Zemřel v tanku krátce předtím, než bylo uzavřeno příměří. Otec se přesto k románu nakonec vrátil.

Grossman se vyvaroval sentimentu a předložil čtenářům magický a zoufalý příběh, v jehož středu stojí hrdinka Ora. Vypráví příběh svého života a své země a doufá, že když neumlkne, vyhne se kruté pravdě, že ji nedostihne zpráva o osudu jejího syna, který se přihlásil do války.

Vydalo nakl. Mladá fronta v Praze roku 2013, z hebrejštiny přeložily Lenka Bukovská a Mariana Fisher; 592 stran, 398 Kč.

Judaica Bohemiae č. 48

■ Nové číslo vědeckého časopisu *Judaica Bohemiae* zahajuje objemná studie Daniela Baránka, jež na základě mnoha dosud neznámých pramenů především z Rakouského státního archivu podrobně osvětluje vznik „emancipačních“ židovských náboženských obcí a organizační uspořádání židovských záležitostí na Moravě a ve Slezsku ve 2. polovině 19. století. Následující text Magdaleny Sedlické shrnuje projevy antisemitismu v československé zahraniční armádě ve Velké Británii za 2. světové války. Třetí z hlavních studií z pera Jana Kotůlka a Rolfa T. Nossuma ilustruje na příkladu židovského matematika z Čech Waltera Fröhlicha osudy židovských vědců z Československa, čelících hrozbě nacismu. Na základě rozsáhlého archivního materiálu z Velké Británie, České republiky a USA detailně rekonstruuje Fröhlichovy neúspěšné snahy o emigraci a nalezení pracovního uplatnění ve Velké Británii nebo USA. Další rubriky obsahují mj. připomínky nedávných výstav ŽMP, zprávu o cenném souboru džbánů mikulovského pohřebního bratrstva ze sbírek ŽMP a recenze odborných publikací.

Vydalo Židovské muzeum v Praze roku 2013, uspořádali Ivana Cermanová a Alexander Putík; 152 stran, 270 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

ALONA KIMCHI

Plačící Zuzana

■ Zuzana Rabinová trpí nekontrolovatelnými záchvaty pláče, je citově naprosto závislá na své matce, každý neznámý člověk pro ni představuje potenciálního vetřelce do jejího uzavřeného světa. To vše až do chvíle, kdy se u nich doma ubytuje příbuzný žijící ve Spojených státech, který rozčeří stojaté vody Zuzanina vztahu s matkou... Kniha se nesoustřeďuje jen na osobní vztahy, současně je vynikající sondou do života současného Izraele viděného očima přistěhovalce.

Vydalo nakl. Garamond v Praze roku 2013, z hebrejštiny přeložila Tereza Černá; 328 stran, cena 348 Kč (v e-shopu nakladatelství s 20% slevou.)

**VÝSTAVA OBYČEJNÍ LIDÉ
V NEOBYČEJNÝCH ČASECH**

■ V pondělí 27. ledna byla v Gymnáziu Šumperk při příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holocaustu zahájena výstava *Obyčejní lidé v neobyčejných časech*. Putovní výstavu dokumentující příběhy židovských osobností ze Šumperka sestavilo sdružení Respekt a tolerance, které se již deset let zabývá dokumentací židovské historie.

Občanské sdružení Respekt a tolerance vytvořilo tuto výstavu především pro školy. Jedná se o první z cyklu expozic, při kterých jsou studenti i veřejnost seznamováni s příběhy lidí, kteří překonali velké utrpení, a také s těmi, kteří ani v těžkých dobách neváhali pomáhat ostatním.

V letošním roce bude výstava prezentována ve dvanácti vzdělávacích institucích včetně Vzdělávacího centra ŽMP v Brně a gymnázií v Ostravě, Litovli, Rýmařově, Šternberku, Uničově a Zábřehu na Moravě. Byl k ní vydán katalog a pracovní listy pro školy, které žákům a studentům přiblíží příběhy dějin 20. století; doprovodný program zahrnuje mj. promítání filmového dokumentu *Deník Otty Wolfa*. Školám je nabízena i beseda s autory výstavy i dokumentu. Projekt finančně podpořil Olomoucký kraj, na přípravě materiálů a podkladů pro katalog se podílel pan Gerhard Wanišchek žijící v Německu, který se dlouhodobě věnuje historii židovské komunity v Šumperku.

L. Štipl

**TIVADAR SOROS:
MAŠKARÁDA KOLEM SMRTI**

■ Nakladatelství KAVA-PECH a Jednota překladatelů a tlumočnicků si vás dovolují pozvat na představení knihy Tivadara Sorose *Maškaráda kolem smrti*. Tivadar Soros (1894 Budapešť–1968 New York) byl maďarský právník, spisovatel a nakladatel. Ačkoli nejvíce asi proslul jako otec obchodníka a investora George Sorose, mezi zasvěcenými je známý jako zakladatel esperantského literárního časopisu *Literatura Mondo* (vznikl roku 1922) a autor několika próz psaných v esperantu. *Maškaráda smrti* je první Sorosovou knihou přeloženou do češtiny, a to díky péči Jindřišky Drahotové. Autor v ní líčí své zážitky během nacistické okupace Budapešti. Prezentace knihy se koná dne **10. února** v zasedací místnosti č. 16, Senovážné náměstí 23, Praha 1 od **16.00**.

■ Tentýž den se od **14.30** na stejném místě uskuteční přednáška prof. H. Tonkina z Hartfordské univerzity, editora Sorosova díla, na téma *Překládat Sorose: Paměti jako výzva pro překladatele* (v angličtině bez překladu). pch

CENA MAXE BRODA

■ Společnost Franze Kafky vyhlašuje 20. ročník studentské literární soutěže o nejlepší esej. Soutěž je určena studentům středních škol a všem zájemcům do 20 let.

Účastníci zašlou či přinesou svůj text v pěti kopiích do **17. dubna** (včetně) 2014 na adresu: Společnost Franze Kafky, Široká 14, 110 00 Praha 1.

Témata: *Proč má tato literární cena jméno Maxe Broda?; Jsou sociální sítě přínosem pro život lidí?; Mé místo ve světě. Kde bych chtěl/a žít?.*

Vyhlášení výsledků soutěže se uskuteční do konce školního roku 2013/2014. Případné další informace jsou k dispozici na telefonním čísle 224 227 452 (Společnost Franze Kafky); e-mail: uherkova@franzkafka-soc.cz či na webu www.franzkafka-soc.cz.

Účast v soutěži je limitována věkem (20 let), přihlásit se mohou i mladí lidé, kteří žádnou školu nenavštěvují.

Na příspěvku neuvádějte jméno autora, přiložte ho se svou adresou (případně adresou školy, kterou navštěvujete), údajem o věku, telefonním číslem a e-mailovou adresou na samostatném listu. Délka textu je omezena na 5 stran.

sfk

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18, P 1)

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ Ve čtvrtek **20. února** v 15.00 přivítáme na obci muzikálovou herečku, zpěvačku, držitelku ceny Thálie **Moniku Absolonovou**. (Změna programu vyhrazena.)

VZPOMÍNKA NA HOLOKAUST**ŽIJE – PLAKÁTY**

■ Židovská obec Olomouc zve na výstavu plakátů ve Vlastivědném muzeu Olomouc **Vzpomínka na holokaust žije**. Záštitu nad akcí, která potrvá do konce února, převzal Ing. Petr Papoušek, předseda FŽO ČR. Soutěž plakátů se koná již podruhé a i tentokrát ji organizuje několik mezinárodních institucí, mj. jeruzalémský Jad vašem, londýnské Židovské kulturní centrum a Evropský institut šoa.

Studenti umění a designu z Kanady, Velké Británie, České republiky, Izraele, Slovenska, Slovinska, Maďarska, Rakouska, Ruska a Indonésie zaslali do soutěže stovky návrhů na téma *Cesty holokaustem*. V tomto ročníku se čeští studenti sice neumístili mezi třemi nejlepšími, zástupci ČR se však dostali do finálové šestnáctky, a tak jsou na výstavě k vidění i návrhy čtyř českých studentek.

PETER WEISS: PŘELÍČENÍ

■ Dne **24. února** v **19.00** a ve **21.00** se v klubovém uměleckém prostoru H/20 (Koněvova 61, Praha 3 Žižkov) koná premiéra představení *Přelíčení* dramatika Petera Weisse. V rámci mezinárodního festivalu proti totalitě Mene tekeli ji uvede umělecká skupina OLDstars, již tvoří studenti uměleckých škol; úprava a dramaturgie Marcela Magdová, režie Peter Smyczek (více na www.oldstars.cz).

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V PRAZE**

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 5. 2.: **Židovská komunita v poválečném Řecku: mezi asimilací a exkluzí**. Starobylé židovské komunity v Řecku byly během holokaustu téměř vyhlazeny. O tom, jakými směry se ubírali řečtí Židé v poválečném Řecku, pojedná přednáška Kateřiny Králové z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Přednáška se koná v rámci semináře k moderním židovským dějinám. Vstup volný.

■ 6. 2.: **Staré stromy na židovských hřbitovech**. Vernisáž výstavy Václava

**KULTURNÍ
POŘADY**

Norbert Švarc: Černovice 2013.

Chvátala, fotografa, dokumentátora židovských hřbitovů a bývalého lesníka, jehož fotografie přináší různé pohledy na soužití starých stromů se židovskými hřbitovy. Vstup volný.

■ 11. 2.: **Židovské housle Alexandra Shonerta**. Program židovské hudby pro housle a klavír obsahující originální aranžmá národních melodií, vlastní skladby Alexandra Shonerta, ale i díla klasiků židovské hudby. Na klavír doprovází Natalie Shonertová. Vstupné 60 Kč.

■ 18. 2.: **Delegitimizace židovského státu**. Ján Kapusňák, absolvent politologie a bezpečnostních a strategických studií na Fakultě sociálních studií MU v Brně, ve své přednášce představí základní terminologii a charakteristiku hlavních aktérů delegitimizace a demonizace Izraele a poukáže i na různé strategie a projevy vážící se k tomuto fenoménu.

■ 20. 2.: **Karel Berman: kronika života operního pěvce**. Setkání při příležitosti vydání stejnojmenné knihy Martina Kučery věnované všestranné osobnosti české poválečné hudební scény, která právě vychází v nakladatelství Academia. O knize i o K. Bermanovi bude rozmlouvat autor, publikace bude na místě k prodeji.

■ 26. 2.: **Purim navěky**. Podle tvrzení rabínských učenců svátek Purim přežije i v budoucím světě, kdy zanikne prvořadý smysl svátků připomínajících východ z egyptského zajetí. Co činí tento svátek tak důležitým, že jeho události získaly v očích rabínských učenců natolik významné místo? Úvahám nad mimořádnou nadčasovostí svátku Purim bude věnována přednáška pražského a vrchního zemského rabína Karola Efraima Sidona.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 16. 2. ve 14.00: **Lviček Arje slaví Tu bi-švat** (Nový rok stromů). Budeme si vyprávět o tom, proč Židé v Izraeli sázejí v tento den nové stromy, naučíme

se písničku a zatancujeme si. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Vstupné 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: **Staré stromy na židovských hřbitovech**. Do 13. 3. od po–čt 10–15, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 3. 2. v 17.00: **V proudu dialogu** – vernisáž černobílých fotografií Norberta Švarce, která bude doplněna přednáškou Šárky a Martina Sládečkových. Vstup volný.

■ 13. 2.: **Občanská společnost – cesta k emancipaci (1848–1918)**. Závěrečná přednáška Mgr. Pavla Kocmana z cyklu *Vývoj židovského osídlení na Moravě do roku 1918* se soustřeďuje především na revoluční rok 1848, dále na emancipaci Židů v 60. letech 19. století, problematiku jazykové otázky na Moravě a počátky sionistického hnutí. Přednášející také zmíní rostoucí význam velkých průmyslových center, úpadek „tradičních“ židovských obcí i změnu sídla zemského rabinátu.

■ Neděle 16. 2. od 10.30: **Šabat. Víte, že Židé v sobotu nepracují?** Na dětské dílně věnované svátku šabat se děti dozvědí, co Židé během tohoto dne dělají a proč svátek již od pátečního večera oslavují. Seznámí se s písničkou na uvítání šabatu, zapálí šabatové svíčky. Vstupné 30 Kč.

■ 20. 2.: **Oskar Schindler a Svitavy** – historik Městského muzea ve Svitavách Mgr. Radoslav Fikejz je autorem historické monografie o svitavském rodákovi O. Schindlerovi, zachránci 1200 lidských životů v období šoa. Vstupné 30 Kč.

■ 25. 2.: **Časopis Hadoar v Brně**. Přednáška objasní, proč a kým byl časopis vydáván, jaké cíle sledoval a jakou roli sehrál ve spleťtém a stále se zhoršujícím postavení židovské komunity v předvečer a na počátku druhé světové války. Přednášku PhDr. Aleny Mikovcové doplní prezentace s dobovými originálními dokumenty.

■ Výstava: Po celý únor můžete v sále OVK ŽMP zhlédnout unikátní cyklus klasických kontemplativních fotografií Norberta Švarce nazvaný **V proudu dialogu**. Jeho předmětem jsou Černovice, dnešní metropole ukrajinské Bukoviny. Autor zachycuje stopy, které v tomto městě zanechali tamní Židé. Výstava je přístupná ve dnech programových akcí a po předchozí telefonické domluvě. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Den otevřených dveří:** V lednu proběhl den otevřených dveří na základní škole a gymnáziu. Školu navštívilo přes 40 zájemců o studium, prohlédlo si její prostory a promluvílo s vedením i našimi studenty, kteří přijali roli informačních průvodců.

■ **Učíme se na dálku:** Už od září pokračuje díky podpoře Nadace R. S. Laudera učení na dálku – Lauderova e-škola. Více než dvě desítky studentů z České republiky a Slovenska pravidelně usedá ke svým počítačům a učí se dálkovou formou s lektory převážně Laudеровých škol judaismus, hebrejštinu a anglický jazyk. Brzy společně stráví v Praze několik dní.

■ **Den otevřených dveří mateřské školy:** Den otevřených dveří se koná **4. února 2014** od 14.00 a **12. března**, kdy se uskuteční i zápis do mateřské školy.

■ **Přijímací zkoušky nanečisto:** Lauderovy školy nabízejí všem uchazečům o studium v primě našeho gymnázia možnost nezávazně si vyzkoušet přijímací zkoušky. Zkoušky nanečisto se konají **10. února** od 14.30 do 18.00 v budově školy. Zájemci se mohou přihlásit do 9. února na adrese skola@lauder.cz či na tel. čísle 246 080 784.

■ **Maturitní ples a slavnostní imatrikulace primánů:** Maturitní ples Laudеровých škol se bude konat **13. března** v klubu Roxy. Letos jsme naši maturantskou oslavu spojili s purimovou. Z tohoto důvodu jsme také stanovili dresscode, a to společenský oděv dvacátých až osmdesátých let 20. století.

KULTURNÍ PROGRAM

DSP HAGIBOR

■ 11. 2. od 10.30: Hudba 20. století – účinkují studenti Pražské konzervatoře, klavírní spolupráce Aneta Majerová.

■ 26. 2. od 14.00: Arnošt Lustig ve vzpomínkách – beseda s ředitelkou Centra Franze Kafky Dr. Markétou Mališovou.

■ 27. 2. od 15.30: Evropské baroko – účinkují Martina Hévrová, Ondřej Novák (housle), Jan Stojánek (klavír).

■ Výstavy: Obrazy Zuzany Veselé, Motopy Miloše Zeithammela.

WIZO

■ Milé členky, naše únorová schůze se koná dne **19. 2.** od 15.00 v Maiselově ulici, výbor se sejde dne **12. 2.:** od 15.00 v Jáchymově ulici. ek

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

PROGRAM SAR EL

■ Židovská agentura – Sochnut nabízí možnost dobrovolnické práce v Izraeli v rámci programu Sar El, a to od **11. 5. 2014** nejméně na 14 dnů (možno i na 3 měsíce). Po přečtení webových stránek www.sar-el.org se, prosím, o dalším postupu informujte na e-mailu: zosa@email.cz nebo telefonicky na 602 703 653.

Zoša Vyoralová

SETKÁNÍ ČR-SR

■ Srdečně zveme zájemce všech věkových kategorií na prodloužený židovských víkend v termínu **7.–11. května**. Vítány jsou rodiny s dětmi každého věku. Přípraven je bohatý program plný inspirativních přednášek, promyšlených dětských aktivit, relaxace i adrenalinu. Více informací naleznete na www.limmud.cz a v příštích číslech *Rch.* zv

EXKURZE ORNITOLOGICKÉ SPOLEČNOSTI

■ Česká ornitologická společnost pořádá ve dne **21. 3.–29. 3. 2014** pro své členy i veřejnost výpravu do Izraele. Ideální zeměpisná poloha Izraele na pomezí tří kontinentů zemi přímo předurčuje být ptačím rájem, kterým protékají proudy migrujících ptáků z Evropy i Asie a zpět.

Je tu odhadem půl miliardy ptáků stovek druhů na jaře i na podzim. Ornitologové v Izraeli napočítali 555 druhů, z toho 21 celosvětově ohrožených. Procestujeme celou zemi a budeme pozorovat rozmanité druhy ptactva. Navštívíme rybníky v Maagen Michael na pobřeží pod Haifou; údolí Hula; horu Hermon; rezervaci Gamla; rybníky Bet Šean v údolí Jordánu; Mrtvé moře; Jeruzalém; Ejlat; kráter Ramon; severní Negev a Tel Aviv.

■ **Cena pro členy ČSO 22 500 Kč, pro veřejnost 25 000 Kč.**

■ **Cena zájezdu zahrnuje:** ubytování (v kibucu, v beduínských stanech, v hostelu), dopravu minibusem, odborné knihy k nahlédnutí během cesty (v angličtině), k dispozici stativový dalekohled, český ornitologický průvodce po celou dobu zájezdu, 2 dny k dispozici místní ornitologický průvodce, vstupné do rezervace Gamla, Hula, projížďka traktorem v Agamon Hula, pojištění proti úpadku CK.

■ **Cena zájezdu nezahrnuje:** vstupné do památek nebo podmořské pozorovatelné; komplexní pojištění včetně storna zájezdu; letenku Praha–Tel Aviv a zpět (orientační cena letenky cca 5600 Kč –7500 Kč); minimální počet osob pro uskutečnění zájezdu 7 osob.

■ Bližší informace získáte na adrese www.primaroute.cz; www.cso.cz.

RAFAEL INSTITUT

■ Zveme vás k účasti na projektu, specificky zaměřeného pro generaci s židovskými kořeny Tematická skupina „Generace POTÉ“ se pravidelně setkává po cca šesti týdnech a je otevřená všem zájemcům o židovská témata. Skupina se již po nějakou dobu setkává, ale je otevřená pro nové členy.

Další setkání se uskuteční ve středu **26. 2.** od 17 do 21.15 hodin (2x1,5 hod + přestávka) v místnosti Rafael Institutu (vedle Jeruzalémské synagogy, Jeruzalémská 7, Praha 1). V případě zájmu či otázek nám napište na e-mail: gabriela.dymesova@centrum.cz a micha.hapalova@gmail.com, www.rafaelinstitut.cz.

M. Hapalová a G. Dymešová

WWW.POSTABO.CZ

■ Česká pošta upozorňuje, že má novou adresu svého webového předplatitelského portálu. Na místo dosavadní www.periodik.cz platí nová adresa: www.postabo.cz; zde si lze on-line předplatit *Rch* u České pošty.

ŽNO BRATISLAVA

Vo **februári** blahoželáme našim členom: pán Juraj Bock – 78 rokov; pani Zuzana Diamantová – 76 rokov; pán Kornel Földvári – 82 rokov; pani Irena Galanová – 86 rokov; pani Veronika Kosíková – 74 rokov; pani Oľga Levina – 73 rokov; pani PhDr. Zuzana Paliderová – 75 rokov; pán Ing. Igor Rintel – 55 rokov; pán Karol Slněk – 65 rokov; pani Marta Szilárdová – 91 rokov; pani Karolína Szóradová – 65 rokov; pani Judita Šándorová – 78 rokov; pani Magda Šimková – 86 rokov; pani Dalma Špitzerová – 89 rokov; pani Anna Veselá – 100 rokov, a pani Viera Víznerová – 60 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

V januári zomreli naše členky: pani Ludmila Mesežníková a pani Gertrúda Bednárová. *Zichronan livracha!*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **januári** mali sviatok narodenín: pán Július Koval, nar. 6.1. – 81 rokov; pán Michal Oráč, nar. 8.1. – 65 rokov a pán Jaromír Wolt, nar. 26.1. – 62 rokov.

Vo **februári** blahoželáme: pani Dáša Hrnčiarová, nar. 2.2. – 62 rokov; pani Eva Welwardová, nar. 19.2. – 66 rokov; pán Ján Uhliar, nar. 20.2. – 61 rokov; pán Leopold Redlinger, nar. 22.2. – 73 rokov, a pani Anna Feriančíková, nar. 1.12. – 75 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **únoru** oslavujú narodeniny tieto členové našej obce: pani Hana Fischer, nar. 17. 2. – 66 let; pan Alois Plaček, nar. 18. 2. – 77 let; pan Jan Rybář, nar. 17. 2. – 67 let; pan Petr Urban, nar. 9. 2. – 55 let, a pani Milada Winklerová, nar. 1. 2. – 65 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **únoru** oslavujú: pan Ing. František Comorek, nar. 10.2. – 55 let; pan Willy Elbert, nar. 21.2. – 47 let; pani Alžběta Lauferová, nar. 19.2. – 92 let; pan Petr Malina, nar. 7.2. – 72 let; pani Michala Martinková, nar. 12.2. – 34 let; pani Petra Mohylová, nar. 29.2. – 36 let; pan Oded Zeev Pelzman, nar. 19.2. – 68 let; pan Mgr. Michal Špevák, nar. 26.2. – 58 let, a pan Ing. Vít Šprta, nar. 24.2. – 55 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **únoru** oslaví své narodeniny: pani Klára Gerendášová, nar. 4.2. – 93 let; pan Luděk Blann, nar. 13.2. – 83 let; pan Karel Freund, nar. 16.2. – 89 let; pani Jana Novotná, nar.

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

20.2. – 40 let; pani Eliška Homolková, nar. 21.2. – 88 let, a pan MUDr. Jiří Zimmer, nar. 21.2. – 67 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Vo **februári** oslavujú: pani Ing. Viera Veselová, nar. 8.2. – 67 rokov; pán Šimon Mikuláš, nar. 8.2. – 76 rokov; pani Eva Ruzsová, nar. 22.2. – 74 rokov; pani Eva Pavljuková, nar. 8.2. – 67 rokov; pán MUDr. Ladislav Burger, nar. 26.2. – 65 rokov; pán Tomáš Borový, nar. 20.2. – 68 rokov, a pani Etela Bergerová, nar. 28.2. – 57 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Petra Špačková, nar. 2.2. – 33 let, a pan Jiří Červený, nar. 20.2. – 86 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **únoru** oslaví jubileum naše členky: pani MUDr. Ruth Potěšilová, nar. 3.2. – 81 let, a Kristýna Neumannová, nar. 5.2. – 9 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **únoru** blahopřejeme: pan Peter Bachrach, nar. 5.2. – 85 let, a pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 81 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Iveta Čechová, nar. 8.2. – 46 let; pan Ing. Zdeněk Roubíček, nar. 12.2. – 62 let; pani Ester Žáčková, nar. 14.2. – 10 let; David Žáček, 14.2. – 9 let; pani RNDr. Ruth Hálová, nar. 26.2. – 88 let, a pani Eva Václavíková, nar. 27.2. – 81 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **únoru** oslavujú narodeniny: pan Alexander Beer, nar. 7.2. – 97 let; pani Věra Jílková, nar. 1.2. – 92 let; pani Marta Kottová, nar. 24.2. – 85 let; pan Alexej Kusák, nar. 17.2. – 85 let; pani Věra Milcherová, nar. 15.2. – 90

let; pani Sylva Součková, nar. 22.2. – 84 let; pani Soňa Stejskalová, nar. 3.2. – 89 let; pan Pavel Stránský, nar. 20.2. – 93 let; pani Emma Šternová, nar. 10.2. – 91 let; pani Helena Valíková, nar. 5.2. – 84 let, a pani Elyzabeta Zolotaryov, nar. 17.2. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dne 11. ledna zemřela ve věku 58 let pani Katarina Bartošová. Se zesnulou jsme se rozloučili 14. 1. v obřadní síni Nového židovského hřbitova.

Dne 15. ledna zemřel ve věku 87 let pan Tomáš Markus.

Zichronam livracha!

ŽNO PREŠOV

V **januári** sa životného jubilea dožili títo členovia: pani Ing. Margita Eckhausová, nar. 20.1. – 56 rokov, a pán Bronislav Chudý, nar. 15.1. – 62 rokov.

Vo **februári** sa životného jubilea dožívajú: pani Heda Šiovičová, nar. 16.2. – 83 rokov; pán RNDr. Anatolij Goldenberg, nar. 24.2. – 67 rokov; pani Ing. Bianka Horváthová, nar. 6.2. – 67 rokov, a pani Erika Tomková, nar. 13.2. – 64 rokov. Všetkým jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Vo veku nedožitých 96 rokov zomrela pani Edita Tallová. *Zichrona livracha!*

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V **januári** mali sviatok narodenín: pani Eva Kozáková, nar. 7.1. – 51 rokov; pani Edita Bakonyová, nar. 8.1. – 88 rokov, a pán MUDr. Tibor Gábor, nar. 14.1. 87 rokov.

V mesiaci **február** slávia: pán Vladimír Bureš – 72 rokov; pani MUDr. Iveta Kyseľová, nar. 17.2. – 58 rokov; pán MVDr. Vojtech Róth, nar. 17.2. – 74 rokov; pán Tomáš Friedman, nar. 17.2. – 67 rokov; pani Klára Barancová, nar. 21.2. – 59 rokov, a pán Ing. Štefan Szabó, nar. 27.2. – 63 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **únoru** oslavujú narodeniny: pan Michael Lichtenstein, nar. 23.2. – 63 let, a pani Ivana Mertová, nar. 12.2. – 22 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V měsíci **únoru** oslaví narodeniny pani Věra Novotná, pani Jana Krauzová, pani Mgr. Zdenka Matičková, pani Hana Kumperová a pan Mgr. Pavel Ťupek. Všem jmenovaným přeje celá obec hodně zdraví a dobrou pohodu.

Ad mea veesrim šana!

VÝSTAVA SE ODKLÁDÁ

Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) zrušila zahájení výstavy o historii Židů na území Izraele. Výstava nazvaná *Lid, kniha, země – 3500 let vazeb mezi židovským národem a zemí izraelskou*, kterou pořádá Centrum Simona Wiesenthala společně s vládami Kanady a Černé Hory, měla být zahájena v lednu v pařížském ústředí organizace. Pár dní před plánovanou vernisáží však Centrum Simona Wiesenthala obdrželo dopis od generální ředitelky UNESCO Iriny Bokovové, ve kterém se oznamuje odložení výstavy „na neurčito“. Bokovová uvedla, že UNESCO nechce ohrozit mírové rozhovory mezi Izraelem a Palestinskou samosprávou. Ve skutečnosti vyhověla žádosti členů arabské skupiny UNESCO, která roku 2011 přijala do svých řad Palestinskou samosprávu. Zrušení výstavy, proti němuž ostře reagovali představitelé Izraele a USA, dle komentátorů jen potvrdilo, že UNESCO je oficiální adresa arabského Blízkého východu.

PERES V MEXIKU

Jak píše náš čtenář pan Bedřich Steiner, na sklonku roku 2013 přijel na oficiální návštěvu do Mexika izraelský prezident. Doprovázela ho početná delegace podnikatelů a představitelů vědy a kultury, včetně laureáta Nobelovy ceny za chemii Dana Šechtmana. Perese přijal jeho mexický protějšek Enrique Peña Nieto, měl také projev v mexickém Senátu a několikrát vystoupil v mexické televizi. Během návštěvy byla podepsána řada dohod o spolupráci mezi oběma zeměmi.

V téže době se uskutečnil Mezinárodní knižní veletrh v Guadalajaře, druhém největším městě země, na nějž byl Izrael pozván jako čestný host. Letos se veletrhu zúčastnilo 43 zemí, 1928 vydavatelských firem a navštívilo ho na 600 000 lidí. Mexickým čtenářům se představili přední izraelské spisovatele Amos Oz, A. B. Jehošua, David Grossman, Etgar Keret a vědkyně Ada Jonatová a Dan Šechtman.

PAPEŽ ZPŘÍSTUPNÍ ARCHIVY

Dle slov přítele současného papeže Františka rabína Abrahama Skorky, hlava katolické církve dodrží svůj slib a otevře vatikánské archivy z období druhé světové války. Zpřístupnění těchto archivů je zásadní krok pro zhodnocení role, kterou během holokaustu sehrál tehdejší papež Pius XII. Zatímco kato-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Izraelský a mexický prezident si rozuměli. Foto archiv.

lické kruhy usilují o jeho kanonizaci, židovští představitelé mu vyčítají, že se nedokázal vyjádřit proti pronásledování Židů. Doklady o jeho činnosti tedy buď potvrdí, že mu byl osud Židů lhostejný, nebo naopak ukáží, že byl nespravedlivě obviňován. „Je to další důkaz, že papež František je výjimečná osobnost, která opakovaně prokazuje vysokou citlivost i osobní integritu,“ komentoval plán M. Rosensaft, reprezentant amerického sdružení přeživších šoa.

ÚTOKY V KYJEVĚ

V lednu zažila ukrajinská metropole dva protizhidské útoky: nejprve skupina čtyř mužů napadla učitele hebrejštiny H. Wertheimera, když se vracel z bohoslužby, o týden později pobodali tři muži studenta ješivy Dova Glickmana. Oba útoky vyvolaly vlnu kritiky židovských institucí: rabín Pinchas Goldschmidt, předseda Konference evropských rabínů, prohlásil, že za nedávné útoky může nečinnost ukrajinské vlády i opozice, které se antisemitismem v zemi nijak nezabývají. Ukrajinství židovští představitelé vyjadřovali obavy nad tím, že v rámci opozice je velmi aktivní ultranacionalistická strana Svoboda. Její vůdce Oleh Tjahnybok sice na rozdíl od jiných krajních pravičáků podporuje evropskou integraci, nicméně se nechal slyšet, že Ukrajinu ovládá „rusko-židovská mafie.“

SPORY KOLEM MUZEA

Plán maďarské vlády postavit v Budapešti nové muzeum holokaustu nazvané Dům osudů (s důrazem na dětské osudy) sklídl velkou vlnu kritiku paradoxně – z židovské strany. K předním odpůrcům nové budovy, která má stát na zanedbaném nádraží Józsefváros v bývalé židovské čtvrti, patří například spisovatel György Konrád, sám přeživší holokaustu, který odmítl účast v poradním sboru. „Těžko se zbavit pocitu, že tahle úspěšná akce se netýká stovek tisíc dětí zavražděných před 70 lety, ale dnešní maďarské vlády,“ napsal Konrád. Vyjádřil tím obavy mnohých, že nová budova bude spíše výkladní skříní nacionalistické vládní strany Fidesz s premiérem Viktorem Orbánem v čele a nikoli upřímným pokusem důstojně připomínat nacistickou minulost v zemi i vlastní podíl Maďarů na pronásledování Židů. Kritici též poukazují na fakt, že Budapešť už jedno muzeum holokaustu má.

ZVÍTĚZILA FILIPÍNKA

Nejoblíbenější osobou v Izraeli je v současnosti Rose Fostanesová, sedmačtyřicetiletá, metr a půl vysoká filipínská pečovatelka. Podařilo se jí totiž zvítězit v populární televizní soutěži talentů X Factor, když krásným hlasem zazpívala píseň *My Way*, kterou proslavil Frank Sinatra. Fostanesová dodala jedinečnost 40 tisícům filipínských pečovatelek a pečovatelů, kteří v Izraeli pracují. Vítězka soutěže žije v zahraničí už dvacet let, z toho čtyři v Izraeli, stará se o nemocnou paní, a aby ušetřila, bydlí s dalšími sedmi lidmi v telavivském bytěčku. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217(8), e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová, Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolinie České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s. r. o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20, 30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 2. 2014. **Cena 20 Kč** (0,90 €)